

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ

КАФЕДРА ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

ОКСАНА МАРЧУН

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР

*Методичні рекомендації до курсу
«УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР»*

*для здобувачів освіти спеціальності В 11 Філологія
(за спеціалізаціями)*

*(В 11.09 Філологія (фольклористика) ОС «бакалавр»
ОПП «Фольклористика, українська мова і література
та іноземна мова»*

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ

КАФЕДРА ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

ОКСАНА МАРЧУН

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР

Методичні рекомендації до курсу

«УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР»

для здобувачів освіти спеціальності В 11 Філологія

(за спеціалізаціями)

(В 11.09 Філологія (фольклористика) ОС «бакалавр»

ОПП «Фольклористика, українська мова і література

та іноземна мова»

УДК 398.2-053.2(=161.2)(072)
М28

Рецензенти:

Марія КОЛОМИЦЕВА – кандидатка філологічних наук, асистентка кафедри мовної підготовки ННЦ «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Оксана ОВЕРЧУК – кандидатка філологічних наук, доцентка, доцентка кафедри фольклористики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МАРЧУН Оксана.

М28 Дитячий фольклор. Методичні рекомендації до курсу «Український фольклор» для здобувачів освіти спеціальності В 11 Філологія (за спеціалізаціями). – Київ: Фенікс, 2026. – 96 с.

ISBN 978-617-8547-46-2

Дитячий фольклор. Методичні рекомендації до курсу «Український фольклор» для здобувачів освіти спеціальності В 11 Філологія (за спеціалізаціями) (В 11.09 Філологія (фольклористика) ОС «бакалавр» ОПП «Фольклористика, українська мова і література та іноземна мова» мають за мету сприяти засвоєнню студентами навчального матеріалу з українського фольклору, зокрема народної творчості для дітей та дитячого фольклору.

УДК 398.2-053.2(=161.2)(072)

*Затверджено Вченою радою Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Протокол №7 від «27» лютого 2026 року*

ISBN 978-617-8547-46-2

© Марчун Оксана
© Видавництво «Фенікс», 2026

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Структура навчальної дисципліни та оцінювання	7
3. Тематичний план лекцій	14
4. Тематичний план семінарських занять	35
5. Завдання для самостійної роботи студентів	48
6. Навчально-дослідницькі матеріали	54
7. Контрольні та діагностичні матеріали	62
8. Навчально-методичне забезпечення дисципліни	78
9. Додатки	81

1. ВСТУП

Тематичний складник «Дитячий фольклор» дисципліни основного блоку «Український фольклор» ОПП «Фольклористика, українська мова і література та іноземна мова» спеціальності В 11.09 Філологія (фольклористика) ОС «бакалавр», спрямована на вивчення специфіки усної народної творчості дитячого середовища як важливого сегмента традиційної культури. Курс охоплює теоретичні засади дослідження дитячого фольклору, його жанрову систему, функції, поетику та сучасні трансформації, а також особливості побутування в традиційному й модерному соціокультурному контексті. Особлива увага приділяється аналізу текстів, їх виконавським і комунікативним аспектам, а також проблемам збереження та фіксації дитячої фольклорної традиції.

Значення дисципліни у професійній підготовці фольклориста полягає у формуванні цілісного уявлення про дитячий фольклор як самобутню підсистему народної культури, що відображає вікові, психологічні та соціальні особливості дитинства. Опанування курсу сприяє розвитку навичок наукового аналізу фольклорних явищ, уміння працювати з усними джерелами, здійснювати польові записи, інтерпретувати тексти з урахуванням культурного контексту та вікової специфіки. Дисципліна має важливе прикладне значення для подальшої професійної діяльності у сфері наукових досліджень, освіти, культурно-просвітницької роботи та збереження нематеріальної культурної спадщини.

Тематичний блок «Дитячий фольклор» та дисципліна «Український фольклор» загалом, тісно пов'язана з іншими навчальними дисциплінами гуманітарного циклу. Насамперед це теорія та історія фольклору, міфологія, етнологія, етнокультурологія, українська та світова література, народне виховання, етнопедagogіка, психологія дитинства, етнолінгвістика. Міждисциплінарні зв'язки забезпечують комплексний підхід до вивчення дитячої усної традиції, дають змогу осмислити фольклорні тексти у ширшому історичному, соціальному та культурному контекстах.

Загальною метою курсу є формування у студентів системних знань про дитячий фольклор як культурний феномен, розвиток фахових умінь аналізу, інтерпретації та фіксації дитячих фоль-

кльорних текстів, а також виховання поваги до народної традиції як складника національної культурної спадщини.

Навчальні завдання курсу полягають у засвоєнні основних теоретичних підходів до вивчення дитячого фольклору, опануванні його жанрової класифікації, аналізі функцій і поетики дитячих фольклорних текстів, формуванні навичок наукового аналізу та критичного осмислення джерел, а також у набутті практичних умінь польового збору, транскрипції та систематизації фольклорного матеріалу.

Виховні завдання курсу спрямовані на формування ціннісного ставлення до традиційної культури, розвиток культурної та етнічної ідентичності, виховання відповідальності за збереження нематеріальної культурної спадщини, а також на розвиток етичної чутливості й поваги до дитячого середовища як особливого простору культурної комунікації.

Очікувані результати навчання. Після опанування тематичного блоку «Дитячий фольклор» студенти здобувають комплекс фахових знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності у сфері фольклористики та суміжних гуманітарних галузях. У результаті навчання студенти володіють теоретичними знаннями про дитячий фольклор як особливу підсистему усної народної творчості, розуміють його походження, жанрову структуру, функції та поетику. Вони знають основні наукові підходи й концепції дослідження дитячого фольклору, особливості його побутування в традиційній культурі та сучасному соціокультурному просторі, усвідомлюють роль дитячого фольклору у формуванні світогляду, мовлення та культурної ідентичності дитини.

Студенти набувають аналітичних і дослідницьких компетентностей, що виявляються в умінні здійснювати фаховий аналіз дитячих фольклорних текстів з урахуванням жанрових, мовностилістичних, образних і функціональних характеристик. Вони здатні інтерпретувати фольклорний матеріал у контексті вікової психології, етнокультурних традицій та історичних змін, порівнювати різні варіанти текстів, виявляти регіональні особливості та процеси трансформації дитячої усної традиції. Студенти опановують основи наукового дослідження: формулювання пробле-

ми, добір матеріалу, роботу з джерелами, підготовку наукових повідомлень і письмових дослідницьких робіт.

У процесі вивчення курсу формується комплекс практичних навичок роботи з фольклорним матеріалом. Студенти вміють здійснювати польовий збір дитячого фольклору, проводити опитування та інтерв'ювання, дотримуючись етичних норм роботи з дитячою аудиторією. Вони володіють навичками аудіо- та відеофіксації, транскрипції усних текстів, їх систематизації та архівування. Набуті практичні вміння дають змогу використовувати дитячий фольклорний матеріал у науковій, освітній, культурно-просвітницькій діяльності та проектах зі збереження нематеріальної культурної спадщини.

2. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙНИХ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тематичний блок «Дитячий фольклор» спрямований на комплексне вивчення дитячої усної традиції як важливої складової народної культури та окремого об'єкта фольклористичного дослідження. Зміст курсу вибудовано з урахуванням поєднання теоретичних засад і практичних аспектів аналізу дитячого фольклору, що дає змогу сформувати у студентів цілісне уявлення про його природу, жанрову систему, функції та сучасні трансформації.

У межах дисципліни розглядаються питання становлення й розвитку дитячого фольклору, його місця в традиційній культурі та ролі в процесі соціалізації дитини. Особливу увагу приділено системі жанрів дитячого фольклору, специфіці фольклору дорослих для дітей і власне дитячої творчості, а також взаємодії словесних, музичних і ігрових компонентів. Курс передбачає ознайомлення з етномузикознавчими аспектами дитячого фольклору та міждисциплінарними підходами до осмислення феномена дитинства.

Зміст дисципліни орієнтований не лише на засвоєння теоретичного матеріалу, а й на формування практичних навичок роботи з фольклорними текстами. Студенти навчаються аналізувати, інтерпретувати та фіксувати дитячий фольклор, усвідомлюючи його культурну цінність і значення для збереження нематеріальної культурної спадщини. Подальший виклад матеріалу структуровано за тематичними блоками, що забезпечують послідовне й системне опанування курсу.

№ п/п	Назва теми лекції / практичного заняття	лекції	семінарські зан.	само-стійна робота
	Частина 2. Дитячий фольклор			
1	Тема 1. Вступ до вивчення дитячого фольклору. У темі розглядається дитячий фольклор як специфічна галузь фольклористики та об'єкт міждисциплінарного наукового аналізу. Визначається поняття «дитячий фольклор», окреслюються його межі, ознаки та особливості побутування. Аналізуються основні підходи до класифікації дитячого фольклору, проблеми термінології та співвідношення понять «дитяча культура», «дитячий фольклор», «дитяча субкультура». Окрема увага приділяється історії вивчення дитячого фольклору та внеску провідних українських і зарубіжних дослідників.	2	2	5
2	Тема 2. Система жанрів дитячого фольклору як цілісне утворення. Тема присвячена розгляду жанрової системи дитячого фольклору як динамічного, багаторівневого комплексу. Аналізуються принципи класифікації жанрів, їх взаємозв'язки, функціональна зумовленість і варіативність. Порушується питання умовності жанрових меж, переходів між жанрами та впливу вікових і соціальних чинників на жанрову структуру дитячого фольклору.	4	5	5
3	Тема 3. Фольклор дорослих для дітей. Поезія пестування. Розглядається фольклор, створений дорослими для дітей, як окрема підсистема дитячого фольклору. Аналізуються колискові пісні, пестушки, утішки, примовки, їх функції у процесі раннього виховання та соціалізації дитини. Особлива увага приділяється поетиці текстів, образній системі, ритмомелодиці та емоційно-психологічному впливу на дитину.	2	4	5
4	Тема 4. Власне дитячий фольклор. Побутові жанри. У темі досліджується фольклор, творцем і носієм якого є сама дитина. Аналізуються побутові жанри дитячого фольклору: лічилки, скоромовки, заклички, примовки, дражнілки, прозивалки. Розкриваються їх комунікативні, регулятивні та соціалізуючі функції, а також роль у формуванні мовної компетентності та колективної взаємодії.	2	4	5

5	Тема 5. Власне дитячий фольклор. Потішні жанри. Тема присвячена аналізу жанрів, орієнтованих на розвагу, гру та емоційне розрядження: жартівливі пісеньки, небилиці, гумористичні тексти, пародійні форми. Розглядається специфіка дитячого гумору, механізми комічного та роль сміхової культури у дитячому середовищі. Аналізуються естетичні та психологічні функції потішних жанрів.	2	4	5
6	Тема 6. Власне дитячий фольклор. Ігри. У темі досліджується ігровий фольклор як синкретичне явище, що поєднує слово, рух, музику й драматичну дію. Аналізуються типи дитячих ігор, їх структура, правила та символіка. Розкривається роль ігор у соціалізації дитини, формуванні колективних норм, розвитку творчої уяви та тілесної культури.	2	2	5
7	Тема 7. Етномузикознавчі аспекти дитячого фольклору. Розглядаються музичні складові дитячого фольклору: мелодика, ритміка, ладова організація, виконавські особливості. Аналізуються колискові, ігрові та жартівливі пісні з позицій етномузикознавства. Особлива увага приділяється регіональним музичним традиціям, способам передачі музичного досвіду та проблемам фіксації дитячого музичного фольклору.	2	2	5
8	Тема 8. Дитинство як категорія різних наукових дисциплін. Тема має міждисциплінарний характер і присвячена осмисленню дитинства як соціокультурного феномена. Розглядаються підходи до вивчення дитинства в фольклористиці, педагогіці, психології, соціології, культурології та антропології. Аналізується вплив наукових уявлень про дитинство на інтерпретацію дитячого фольклору та його функціонування в культурі.	2	2	5
9	Контрольна робота № 2 контроль з дисципліни «Дитячий фольклор» здійснюється з метою перевірки рівня засвоєння студентами теоретичних знань, сформованості аналітичних і дослідницьких умінь, а також практичних навичок роботи з фольклорним матеріалом. Контрольні заходи проводяться відповідно до структури курсу та охоплюють основні змістові складники дисципліни.		2	
Усього за Частиною 2		18	27	40

Оцінювання результатів навчання з дисципліни «Український фольклор» здійснюється з метою комплексної перевірки рівня засвоєння студентами теоретичних знань, сформованості фахових умінь і практичних навичок, а також здатності до аналітичного та дослідницького осмислення дитячої фольклорної традиції. Система контролю орієнтована на поєднання поточного, модульного та підсумкового оцінювання, що забезпечує послідовний і об'єктивний моніторинг навчальних досягнень студентів упродовж вивчення курсу.

Форми контролю добираються з урахуванням специфіки дисципліни, яка поєднує теоретичний аналіз фольклорних явищ із практичною роботою з усним матеріалом. Оцінювання передбачає перевірку не лише репродуктивних знань, а й умінь застосовувати наукові підходи до аналізу текстів, інтерпретувати фольклорні явища в культурному та міждисциплінарному контексті, здійснювати фіксацію й систематизацію фольклорних матеріалів.

Оцінювання за формами контролю:

Види робіт		Семестрова кількість балів	
		<i>Min.</i> – 36 балів	<i>Max.</i> – 60 балів**
Усна відповідь		„3” x 3 = 9	„5” x 3 = 15
Доповнення, участь у дискусії		„1” x 3 = 3	„2” x 3 = 6
Бліц-опитування		„1” x 5 = 5	„2” x 5 = 10
Проміжний контрольний тест		„4” x 2 = 8	„7” x 2 = 14
Презентація		„3” x 1 = 3	„5” x 1 = 5
Виконання індивідуальної роботи	Підготовка доповіді	„8” x 1 = 8	„10” x 1 = 10
Семестрова кількість балів		36	60
Іспит		24	40

Критерії оцінювання спрямовані на забезпечення прозорості та академічної доброчесності навчального процесу, стимулювання самостійної роботи студентів і розвитку їхнього наукового мислення. Результати поточного та модульного

контролю враховуються під час підсумкового оцінювання й відображають індивідуальний прогрес студента в опануванні дисципліни. Такий підхід сприяє формуванню відповідально-го ставлення до навчання та усвідомленню значущості дитячого фольклору як важливої складової нематеріальної культурної спадщини.

Критерії оцінювання:

1. Усна відповідь:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову та додаткову літературу;

4 бали – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу; допускаються несуттєві неточності;

3 бали – студент загалом володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, має у відповіді суттєві неточності;

1-2 бали – студент не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань, має суттєві помилки у відповіді, без використання основної і додаткової літератури, посилання на неідентифіковані I-net джерела, артикуляція відповіді з гаджета.

1. Доповнення:

2 бали – доповнення / коментарі у дискусії/ змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми;

0 бал – доповнення / коментарі у дискусії/ загалом змістовне.

0-0,5 бала – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

1. Бліц-опитування:

- 2 бали – відповідь студента чітка, коректна й аргументована;
0 бал – відповідь студента загалом коректна, однак непевна і не аргументована.
0-0,5 бала – відповідь студента некоректна.

3. Тести:

7 балів – студент дав правильну відповідь на кожне із 7 тестових завдань, що становить 100 %.

4 бали – студент дав правильну відповідь на 4 із 7 тестових завдань, що становить понад 50 %.

1-3 бали – студент дав правильну відповідь лише на 3 із 7 тестових завдань, що становить менше 50 % і не засвідчує володіння матеріалом.

4. Підготовка презентації:

10 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність проведеного дослідження;

9 балів – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеної роботи; допускаються несуттєві неточності;

8 балів – загалом володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань і самостійності, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності;

7-1 балів – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань; демонструє несамостійність у виконанні завдань.

1. Презентація

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та

всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність у виконанні роботи;

4 бали – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність у виконанні роботи; допускаються несуттєві неточності;

3 бали – загалом володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань і самостійності, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності;

2-1 бал – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань; демонструє несамостійність у виконанні завдань.

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Методичні матеріали до лекційного курсу тематичного блоку «Дитячий фольклор» створені з метою забезпечення системного, послідовного та практично орієнтованого вивчення дитячої усної народної творчості студентами спеціальності «Фольклористика». Вони покликані не лише ознайомити студентів із теоретичними засадами дослідження дитячого фольклору, а й сформувати у них компетентності, необхідні для наукової, культурно-просвітницької та педагогічної діяльності.

У методичних матеріалах висвітлено актуальні проблеми дитячого фольклору, його жанрову систему, функції та етапи трансформації у сучасному соціокультурному просторі. Особлива увага приділена міждисциплінарному підходу до вивчення дитячого фольклору, що поєднує знання з фольклористики, етнології, культурології, психології дитинства та етномузикознавства. Такий підхід дозволяє студентам аналізувати фольклорні явища не лише як текст, а як живий процес комунікації, у якому важливими є контекст, учасники взаємодії та культурні сенси.

Методичні матеріали містять систематизовані лекційні конспекти, ключові поняття та терміни, орієнтовні питання для самоконтролю, а також рекомендації щодо подальшого самостійного опрацювання джерел і текстів. Вони створюють умови для інтеграції теоретичних знань із практичними навичками роботи з усним матеріалом, розвитку аналітичного та критичного мислення, уміння здійснювати фіксацію та інтерпретацію дитячого фольклору.

Використання цих матеріалів забезпечує систематичне та послідовне засвоєння курсу, сприяє формуванню у студентів цілісного розуміння феномена дитячого фольклору та готує їх до самостійних наукових досліджень, педагогічної та культурно-просвітницької діяльності у сфері збереження нематеріальної культурної спадщини.

Лекція 1. Вступ до вивчення дитячого фольклору

Дитячий фольклор є однією з найделікатніших і водночас найдинамічніших сфер усної народної творчості, оскільки поєднує в собі традиційні культурні смисли й живу, постійно змінну практику дитячого середовища. Його вивчення відкриває можливість глибше осмислити не лише механізми функціонування фольклору загалом, а й процеси формування особистості, мовлення, уявлень про світ і соціальних моделей поведінки в ранньому віці. Саме тому дисципліна «Дитячий фольклор» посідає важливе місце в системі фольклористичної освіти.

Поняття дитячого фольклору в науковому дискурсі є багатозначним і не зводиться лише до текстів, адресованих дітям. Під дитячим фольклором розуміють сукупність усних словесних, музичних і ігрових форм народної творчості, що функціонують у дитячому середовищі або створені дорослими спеціально для дітей. Важливою його ознакою є тісний зв'язок зі щоденним життям дитини, ігровою діяльністю, навчанням, соціалізацією та емоційним розвитком. Дитячий фольклор передається переважно усно, характеризується варіативністю, імпровізаційністю та високим ступенем адаптації до конкретної ситуації спілкування.

Особливість дитячого фольклору полягає у його проміжному становищі між традиційною культурою дорослих і власне дитячою творчістю. З одного боку, значна частина текстів походить із дорослого фольклору й виконує виховну та захисну функції, з іншого – дитяче середовище активно трансформує ці тексти, створює нові форми, надаючи їм ігрового, жартівливого або навіть провокативного характеру. Така подвійна природа робить дитячий фольклор особливо цінним матеріалом для дослідження культурної спадковості й творчої свободи в межах традиції.

У фольклористиці дитячий фольклор розглядається як окрема підсистема народної культури з власною жанровою структурою, функціями та поетикою. Його жанри формуються відповідно до вікових потреб дитини, рівня мовленнєвого розвитку, соціальних ролей і форм комунікації. Саме через прості ритмічні формули, повтори, гру зі звуком і рухом дитина входить у світ культури, засвоює мовні моделі та соціальні норми.

Вивчення дитячого фольклору має міждисциплінарний характер. Воно поєднує підходи фольклористики, етнології, культурології, педагогіки, психології дитинства та етномузикознавства. Такий комплексний підхід дає змогу розглядати дитячий фольклор не лише як текст, а як живий процес комунікації, у якому важливими є ситуація виконання, виконавець, слухач і соціальний контекст.

Окреме значення має питання фіксації та збереження дитячого фольклору. Через швидку зміну культурного середовища, вплив масової культури та цифрових медіа багато традиційних форм зникають або трансформуються. Тому фольклорист повинен не лише аналізувати вже зафіксовані тексти, а й активно працювати з живою традицією, дотримуючись етичних норм роботи з дитячою аудиторією.

Вступ до вивчення дитячого фольклору окреслює основні теоретичні орієнтири курсу, формує уявлення про його предмет, методи та значення. Усвідомлення специфіки дитячого фольклору як культурного явища створює підґрунтя для подальшого глибшого аналізу жанрів, функцій і сучасних трансформацій дитячої усної традиції.

Основні терміни

Дитячий фольклор – сукупність усних словесних, музичних і ігрових форм народної творчості, створених або використовуваних у дитячому середовищі.

Фольклор дорослих для дітей – тексти та пісні, створені дорослими для виховання, розваги або навчання дітей.

Власне дитячий фольклор – фольклорні твори, створені самими дітьми, які відображають їхні уявлення, потреби та взаємодію.

Усна традиція – спосіб передачі культурного матеріалу через усне мовлення без письмового зафіксування.

Жанрова система – сукупність різних форм дитячого фольклору, згрупованих за функціональними й формальними ознаками.

Соціалізація – процес засвоєння дитиною норм, цінностей і моделей поведінки суспільства через фольклор та інші культурні практики.

Фіксація фольклору – процес документування усних творів за допомогою письмових записів, аудіо- чи відеоносіїв.

Міждисциплінарний підхід – метод дослідження, що поєднує знання з фольклористики, етнології, психології, педагогіки та культурології для комплексного аналізу дитячого фольклору.

Ключові питання

Що таке дитячий фольклор і які його ознаки?

Які основні підходи існують до вивчення дитячого фольклору у фольклористиці та суміжних науках?

Чим дитячий фольклор відрізняється від фольклору дорослих і від власне дитячої творчості?

Які функції виконує дитячий фольклор у житті дитини?

Як відбувається передача дитячого фольклору та які особливості його усної традиції?

Які жанрові особливості дитячого фольклору можна виділити?

Як міждисциплінарний підхід допомагає розуміти феномен дитячого фольклору?

Які проблеми виникають при фіксації та збереженні дитячого фольклору у сучасному культурному середовищі?

Лекція 2. Система жанрів дитячого фольклору як цілісне утворення

Дитячий фольклор є багаторівневим і різноманітним явищем народної творчості, що відображає спосіб життя, світогляд і мовленнєву активність дитини. Однією з ключових характеристик дитячого фольклору є його жанрова система, яка формується як цілісне утворення, де окремі жанри взаємодіють між собою, доповнюють один одного та виконують різні соціальні, пізнавальні, виховні й ігрові функції.

Жанрова система дитячого фольклору включає як фольклор дорослих для дітей, так і власне дитячий фольклор, створений са-

ними дітьми. До першої групи належать колискові, пестушки, примовки, заклички – тексти, що адаптовані для дитячого сприйняття і спрямовані на соціалізацію, навчання та емоційне виховання.

Власне дитячий фольклор об'єднує побутові, потішні та ігрові жанри: лічилки, скоромовки, дражнилки, прозивалки, жартівливі пісеньки, ігрові пісні та правила ігор, які відображають активність дитячого колективу та його внутрішню динаміку.

Жанрова система дитячого фольклору має структурні й функціональні рівні. Структурний рівень визначається специфікою форм, мотивів, сюжетних схем і мовних засобів, характерних для конкретного жанру. Функціональний рівень – це призначення жанру у дитячому середовищі: розважальна, виховна, мовленева, пізнавальна чи соціалізуюча роль. Межі між жанрами часто умовні: один і той самий текст може виконувати кілька функцій і трансформуватися залежно від ситуації комунікації.

Особливо важливим аспектом є динамічність і варіативність жанрової системи. Дитячий фольклор постійно адаптується до умов конкретного дитячого колективу, вікових особливостей, соціального та культурного середовища. Наприклад, колискові можуть трансформуватися у жартівливі пісеньки, а лічилки – у правила ігор. Ця пластичність забезпечує живучість традиції та її здатність до самовідтворення.

Жанрова система дитячого фольклору має інтегративний характер, що проявляється у взаємопроникненні словесних, музичних і рухових компонентів. Ігрові пісні поєднують ритміку слова та музики, рухові ігри супроводжуються римованими закличками, що створює цілісну комунікативну систему. Тому дослідження жанрової системи дитячого фольклору дозволяє зрозуміти не лише структуру текстів, а й механізми їхнього функціонування у живому дитячому середовищі.

Завдяки вивченню системи жанрів студенти отримують можливість:

- визначати жанрову приналежність текстів, враховуючи їхню структуру та функції;
- аналізувати взаємозв'язки між жанрами та їх трансформації;
- оцінювати культурне й виховне значення дитячих фольклорних форм;

- здійснювати польову роботу з фольклорними текстами, відбираючи матеріал для наукового або практичного дослідження.

Таким чином, жанрова система дитячого фольклору розглядається як цілісне утворення, що поєднує традицію й творчу активність дитини, структуру й функцію, стабільність і варіативність, і формує основу для подальшого дослідження окремих жанрів у межах курсу.

Основні терміни

Жанрова система – сукупність різних жанрів дитячого фольклору, взаємопов’язаних за формою, функціями та змістом.

Фольклор дорослих для дітей – усні тексти та пісні, створені дорослими з метою навчання, виховання або розваги дітей.

Власне дитячий фольклор – творчість, створена самими дітьми, що відображає їхню уяву, соціальні взаємодії та потреби.

Побутові жанри – тексти та форми фольклору, пов’язані з повсякденним життям дітей (лічилки, скоромовки, примовки).

Потішні жанри – тексти і пісні, спрямовані на розвагу та гумор (жартівливі пісеньки, небилиці).

Ігрові жанри – форми дитячого фольклору, що супроводжують ігри, рухи та дії дітей (ігрові пісні, правила ігор).

Структурний рівень жанрової системи – організаційні особливості текстів і форм, включаючи мотиви, сюжетні схеми, ритм і мову.

Функціональний рівень жанрової системи – соціальні, виховні, пізнавальні та естетичні призначення жанрів у дитячому середовищі.

Варіативність жанрової системи – здатність текстів і жанрів адаптуватися до конкретної ситуації, колективу чи віку дитини.

Ключові питання

Що таке жанрова система дитячого фольклору і чим вона характеризується?

Які основні групи жанрів дитячого фольклору виділяють у науковій літературі?

Чим відрізняється фольклор дорослих для дітей від власне дитячого фольклору?

Які функції виконують побутові, потішні та ігрові жанри дитячого фольклору?

Як структурний і функціональний рівні проявляються у жанровій системі?

У чому полягає динамічність і варіативність жанрової системи дитячого фольклору?

Як взаємопроникнення словесних, музичних і рухових компонентів впливає на цілісність жанрової системи?

Яке значення вивчення жанрової системи для польової та науково-дослідницької роботи фольклориста?

Лекція 3. Фольклор дорослих для дітей. Поезія пестування.

Фольклор дорослих для дітей становить особливу підсистему дитячого фольклору, яка включає тексти та пісні, створені або адаптовані дорослими для задоволення емоційних, навчальних і виховних потреб дітей. Він виконує важливі соціальні та психолого-педагогічні функції: підтримує емоційний розвиток, сприяє соціалізації, формує мовленнєві навички та культурні орієнтири. Однією з основних форм цього фольклору є поезія пестування, до якої належать колискові пісні, пестушки, утішки, заклички та примовки. Ці тексти спрямовані на взаємодію з дитиною, заспокоєння, передачу любові та турботи. Вони мають високу емоційну насиченість, ритмічність, мелодійність і часто повторювані словесні формули, що полегшують сприйняття та запам'ятовування.

Коліскові пісні виконують як емоційно-заспокійливу, так і навчальну функцію. Вони часто містять прості сюжети, повтори та пестливі форми слів, що сприяє розвитку мовлення та слухової пам'яті дитини. Пестушки – короткі римовані тексти, спрямовані на фізичний контакт і взаємодію з дитиною, формують позитивні емоції та навички спілкування. Утішки

та заклички допомагають залучити дитину до певної дії або гри, регулюють поведінку та навчають елементарним соціальним нормам.

Поезія пестування характеризується такими особливостями:

- ритмічна й мелодійна структура, що відповідає фізіологічним ритмам дитини;
- повторюваність слів і фраз, що полегшує сприйняття і запам'ятовування;
- емоційна насиченість, що забезпечує комунікацію дорослого з дитиною;
- лаконічність і простота форми, що адаптована до вікових можливостей дитини;
- функціональна спрямованість, що поєднує розважальний, виховний і навчальний ефект.

Фольклор дорослих для дітей є джерелом збагачення дитячого мовлення, розвитку уяви та емоційної сфери. Він створює основу для подальшої дитячої творчості, оскільки тексти, почуті у ранньому віці, можуть трансформуватися у власні фольклорні продукти дітей: лічилки, ігрові пісні, жартівливі тексти.

Вивчення цього виду фольклору дозволяє студентам:

- аналізувати текстові та мелодійні особливості фольклору дорослих для дітей;
- визначати функції та жанрову належність текстів;
- відстежувати трансформацію дорослих текстів у дитячому середовищі;
- формувати практичні навички роботи з усним матеріалом, його фіксації та систематизації.

Фольклор дорослих для дітей є важливою ланкою між традиційною культурою дорослих і власне дитячою творчістю, і його аналіз дозволяє глибше зрозуміти механізми соціалізації, емоційного розвитку та культурної спадковості.

Основні терміни

Фольклор дорослих для дітей – усні тексти та пісні, створені дорослими для заспокоєння, розвитку, навчання, виховання, розваги або емоційної підтримки дітей.

Поезія пестування – тексти, що супроводжують фізичну взаємодію з дитиною (пестушки, колискові, утішки) і спрямовані на емоційне, мовленнєве та соціальне виховання.

Коліскова пісня – мелодійний текст, що заспокоює дитину, сприяє засинанню, формує слухову та мовленнєву компетенцію.

Пестушка – короткий римований текст, що поєднує словесну гру й фізичний контакт, створюючи емоційний зв'язок з дитиною.

Утішка – невеликий текст або пісенька для залучення дитини до дії, гри чи комунікації.

Закличка – текст, який спонукає дитину до певної дії або реагування на події у дитячому колективі.

Емоційна функція – здатність тексту викликати позитивні або заспокійливі емоції у дитини.

Соціалізуюча функція – спрямованість тексту на формування норм, правил та моделей поведінки в дитячому середовищі.

Ключові питання

Що таке фольклор дорослих для дітей і які його особливості?

Які жанри належать до поезії пестування?

Які основні функції виконують колискові пісні, пестушки, утішки та заклички?

Чим відрізняється поезія пестування від власне дитячого фольклору?

Як структура та ритм текстів впливають на сприйняття дитиною?

Яким чином тексти дорослих трансформуються у власні дитячі жанри?

Як фольклор дорослих для дітей сприяє емоційному, мовленнєвому та соціальному розвитку дитини?

Які методи дослідження та фіксації використовуються для вивчення цього виду фольклору?

Лекція 4. Власне дитячий фольклор. Побутові жанри.

Власне дитячий фольклор є підсистемою дитячої усної творчості, створеною безпосередньо самими дітьми. На відміну від фольклору дорослих для дітей, ці тексти народжуються в дитячому середовищі, відображають його внутрішню культуру, уяву та соціальні взаємодії.

Власне дитячий фольклор є живим проявом творчої активності дітей, його матеріали постійно змінюються, трансформуються та адаптуються до конкретних ігрових і побутових умов.

Однією з основних груп власне дитячого фольклору є побутові жанри. Вони тісно пов'язані з повсякденним життям дітей і виконують різноманітні функції: комунікативну, регулятивну, пізнавальну та соціалізуючу. До побутових жанрів належать:

Лічилки – короткі римовані тексти, що використовуються для підрахунку, визначення черговості або початку ігрових дій. Вони допомагають дітям освоювати математичні уявлення, розвивати мовлення та координацію.

Скоромовки – тексти, що складаються з лексичних і звукових повторів, спрямовані на тренування вимови, артикуляції та мовної пластичності.

Примовки – короткі мовні формули, що супроводжують конкретні дії, ігри або побутові ситуації, виконують регулятивну та навчальну функцію.

Дражнилки та прозивалки – тексти гумористичного або жартивливого характеру, які використовуються для взаємодії між дітьми, формують соціальні зв'язки та комунікативні навички.

Побутові жанри дитячого фольклору відзначаються простою формою, ритмічністю, повторюваністю та легкою запам'ятовуваністю. Вони є невід'ємною частиною ігрової культури, допомагають дітям формувати колективні правила взаємодії, освоювати соціальні ролі та підтримувати емоційний контакт між учасниками.

Особливістю власне дитячого побутового фольклору є варіативність і динамічність. Один і той самий текст може змінюватися залежно від колективу, віку дітей, ситуації чи регіону.

Тексти часто поєднують словесні, рухові та ігрові елементи, що робить їх багатofункціональними та інтегрованими у дитяче середовище.

Вивчення побутових жанрів власне дитячого фольклору дає змогу студентам:

- визначати жанрову приналежність і функції текстів;
- аналізувати взаємозв'язки між побутовими та іншими дитячими жанрами;
- оцінювати соціальне та пізнавальне значення текстів;
- формувати навички фіксації та систематизації усного матеріалу для наукового дослідження.

Побутові жанри власне дитячого фольклору є ключовим елементом дитячої культури, що відображає щоденне життя, ігрову активність та соціальні взаємодії дітей, і їхнє дослідження сприяє глибшому розумінню культурних процесів у дитячому середовищі.

Основні терміни

Власне дитячий фольклор – усна творчість, створена самими дітьми, що відображає їхню уяву, побут, ігрову активність та соціальні взаємодії.

Побутові жанри – форми дитячого фольклору, пов'язані з повсякденним життям дітей і включають лічилки, скоромовки, примовки, дражнилки та прозивалки.

Лічилка – короткий римований текст, що використовується для підрахунку, визначення черговості або початку ігрових дій.

Скоромовка – текст із повторюваними звуками або словами, що тренує вимову, артикуляцію та мовну координацію.

Примовка – коротка мовна формула, що супроводжує певну дію або ігрову ситуацію, має регулятивну та навчальну функцію.

Дражнилка / прозивалка – гумористичний або жартівливий текст для взаємодії дітей, формування соціальних зв'язків і комунікативних навичок.

Варіативність жанру – здатність текстів змінюватися залежно від колективу, віку дітей, ситуації чи регіону.

Інтеграція словесних ігрових та рухових елементів – поєднання різних компонентів у тексті для багатofункціонального впливу на дитяче середовище.

Ключові питання

Що таке власне дитячий фольклор і чим він відрізняється від фольклору дорослих для дітей?

Які жанри належать до побутових і чим вони характеризуються?

Які функції виконують лічилки, скоромовки, примовки та дражнилки?

Як побутові жанри впливають на соціалізацію, мовленнєвий та пізнавальний розвиток дітей?

Що таке варіативність жанру і як вона проявляється в побутовому фольклорі?

Як словесні, рухові та ігрові елементи поєднуються у побутових жанрах?

Яке значення вивчення побутових жанрів для фольклористичних досліджень та польової роботи?

Чим побутові жанри відрізняються від потішних та ігрових жанрів власне дитячого фольклору?

Лекція 5. Власне дитячий фольклор. Потішні жанри

Потішні жанри є однією з ключових груп власне дитячого фольклору і відображають активність, уяву та гумористичний світ дітей. Вони виникають у процесі спілкування та ігор і виконують важливі соціальні, комунікативні та емоційні функції, допомагаючи дитині освоювати колективні норми, мовленнєві та соціальні навички.

До потішних жанрів належать жартівливі пісеньки, скоромовки, небилиці, дражнилки та прозивалки, а також різноманітні тексти, що супроводжують ігри і розваги. Основною характе-

ристикую потішних жанрів є їхня гумористична спрямованість, легкість форми, ритмічність та повторюваність, що робить їх легко сприйнятими та запам'ятовуваними для дітей.

Функції потішних жанрів включають:

- емоційну – створення радості, розваги, підняття настрою;
- комунікативну – розвиток взаємодії між дітьми, формування колективних правил та норм поведінки;
- мовленнєву – розвиток артикуляції, темпу мовлення та словникового запасу;
- соціалізуючу – навчання взаємодії в колективі, відпрацювання моделей поведінки через гру.

Особливістю потішних жанрів є творча трансформація текстів, яка відбувається в процесі гри. Діти можуть змінювати слова, ритм, мелодію або мотиви, створюючи нові варіанти традиційних текстів. Потішні жанри часто поєднують словесні, музичні та рухові елементи, що робить їх багатофункціональними та інтегрованими у дитячі ігрові практики.

Жартівливі тексти стимулюють розвиток уяви та креативності, сприяють адаптації дитини до соціального середовища, допомагають долати емоційні труднощі та підтримують позитивний психологічний клімат у дитячому колективі. Вивчення потішних жанрів дозволяє студентам:

- визначати жанрову приналежність і функції текстів;
- аналізувати гумористичні прийоми та структуру текстів;
- оцінювати їх роль у розвитку мовлення, соціальних навичок та емоційної сфери дитини;
- формувати практичні навички фіксації та дослідження живого фольклорного матеріалу.

Потішні жанри відображають унікальну культуру дитячого колективу, де гумор, творчість і взаємодія стають засобами соціального, мовленнєвого та емоційного розвитку.

Основні терміни

Потішні жанри – група власне дитячого фольклору, що включає гумористичні тексти та пісні, створені або трансформовані дітьми для розваги, гри та взаємодії.

Жартівлива пісенька – короткий римований або мелодійний текст із гумористичним змістом, що супроводжує ігри або розваги дітей.

Небилиця – фантастичний, перебільшений або вигаданий текст, який має жартівливий або абсурдний характер.

Дражнилка/ прозивалка – гумористичний текст для жартівливого взаємного звертання між дітьми, формування соціальних зв'язків і комунікативних навичок.

Творча трансформація – зміна, адаптація або перетворення традиційного тексту дітьми під час гри чи спілкування.

Інтеграція словесних, музичних та рухових елементів – поєднання різних компонентів у потішному тексті для посилення комунікативного та емоційного ефекту.

Емоційна функція – здатність тексту викликати позитивні емоції, радість та веселощі у дітей.

Соціалізуюча функція – навчання дітей взаємодії, правил поведінки та колективних норм через гумористичні тексти.

Ключові питання

Що таке потішні жанри власне дитячого фольклору і які їхні особливості?

Які жанри належать до потішних і чим вони відрізняються від побутових та ігрових жанрів?

Які основні функції виконують жартівливі пісеньки, небилиці, дражнилки та прозивалки?

Як потішні жанри впливають на емоційний, мовленнєвий та соціальний розвиток дітей?

Що таке творча трансформація текстів і як вона проявляється у потішних жанрах?

Як поєднання словесних, музичних та рухових елементів впливає на цілісність і ефективність потішних жанрів?

Яке значення вивчення потішних жанрів для фольклористичних досліджень та практичної роботи зі студентами?

Як гумор у дитячому фольклорі сприяє соціалізації та формуванню колективних норм поведінки?

Лекція 6. Власне дитячий фольклор. Ігри.

Ігровий фольклор є «живим двигуном» дитячої творчості. Він народжується там, де діти збираються разом, вигадують правила, співають, рахують і сміються. У власне дитячому фольклорі ігри – це не просто розвага, а своєрідна лабораторія соціальної взаємодії та мовленнєвого розвитку.

Основні жанри ігрового фольклору включають:

- ігрові пісні та заклички – короткі, ритмічні тексти, що супроводжують рухи дітей і допомагають організувати гру. Наприклад, «раз-два-три – хованки грати!»;
- лічилки та лічилки – веселі римовані тексти, що визначають черговість гравців. Вони допомагають дітям освоювати базові математичні уявлення та координацію;
- примовки та скоромовки – маленькі «тренажери» для мови, що розвивають дикцію, темп мовлення та увагу;
- жартівливі та змагальні тексти – слова, які підштовхують до винахідливості, спритності та креативності, часто супроводжують рухові ігри та сміхові взаємодії.

Ігровий фольклор виконує кілька важливих функцій одночасно:

- розважальна – дарує радість, веселощі, азарт;
- соціалізуюча – навчає грати разом, дотримуватися правил, враховувати інтереси інших;
- розвивальна – покращує мовлення, пам'ять, увагу, мислення, а також координацію рухів;
- емоційна – створює позитивний настрій і допомагає формувати дружні стосунки.

Особливість ігрового фольклору в тому, що словесне, музичне і рухливе переплітається, а діти постійно модифікують тексти, додають нові рими, рухи та мелодії. Так народжуються унікальні варіанти пісень, лічилок та закличок, які існують тільки в конкретному дитячому колективі.

Вивчення ігрових жанрів дає студентам можливість:

- аналізувати структуру та функції ігрових текстів;
- відрізнити ігрові жанри від побутових та потішних;
- оцінювати роль ігор у розвитку мовлення, соціальних навичок та емоційного інтелекту;

- фіксувати та систематизувати живі фольклорні матеріали для досліджень.

Ігрові жанри – це справжня лабораторія дитячої культури, де слова, рухи та мелодії об'єднуються, формуючи живу, динамічну і неймовірно цікаву систему взаємодії та творчості. Вони демонструють, як фольклор допомагає дітям вчитися, дружити, творити і просто насолоджуватися дитинством.

Основні терміни

Ігровий фольклор – частина власне дитячого фольклору, що виникає у процесі ігор і включає тексти, пісні та рухові елементи для організації та супроводу дитячої діяльності.

Ігрова пісня – ритмічний або мелодійний текст, що координує рухи та дії дітей під час гри.

Лічилка / рахівничка – римований текст для визначення черговості гравців або початку гри.

Примовка / скоромовка – короткі тексти для розвитку мовлення, уваги, дикції та темпу мовлення.

Жартівливий текст – тексти, що стимулюють креативність, спритність, взаємодію та гумор у дитячому колективі.

Варіативність ігрових жанрів – здатність текстів змінюватися залежно від колективу, віку, регіону та конкретної ігрової ситуації.

Інтеграція словесних, музичних та рухових елементів – поєднання різних компонентів у грі для підвищення комунікативного та емоційного ефекту.

Соціалізуюча функція ігор – навчання дітей взаємодії, дотриманню правил та колективним нормам через ігровий фольклор.

Ключові питання

Що таке ігровий фольклор і чим він відрізняється від побутових та потішних жанрів?

Які жанри належать до ігрового фольклору і які їхні характерні ознаки?

Як ігрові пісні та заклички організують дитячу діяльність і взаємодію?

Які функції виконують лічилки, рахівники, примовки та жартишливі тексти?

Що таке варіативність ігрових жанрів і як вона проявляється у практиці дітей?

Як поєднання словесних, музичних та рухових елементів підсилює ефективність ігрових текстів?

Яким чином ігровий фольклор сприяє розвитку мовлення, креативності та соціальних навичок?

Чому ігрові жанри вважаються «живою лабораторією» дитячої культури?

Лекція 7. Етномузикознавчі аспекти дитячого фольклору

Дитячий фольклор не обмежується словесними жанрами – музика та ритм є його невід’ємними складовими. Етномузикознавчий підхід дозволяє досліджувати, як музичні елементи формують емоційний, комунікативний та пізнавальний досвід дітей, а також як вони вписуються у ширший культурний контекст.

Основні аспекти етномузикознавчого аналізу дитячого фольклору:

- мелодійність – колискові, пестушки, ігрові та потішні пісні мають характерні мелодійні моделі, що відповідають віковим сприймальним можливостям дитини;
- ритм і метр – ритмічна організація текстів (повтори, акценти, тактова структура) полегшує засвоєння та відтворення матеріалу, сприяє координації рухів;
- інтонаційні моделі – висхідні, низхідні або хвилеподібні інтонації підсилюють емоційний ефект, виконуючи заспокійливу або стимулюючу функцію;
- музичне супроводження рухів – в ігрових піснях і колискових спостерігається тісний зв’язок музики та фізичних дій: діти

рухаються у такт мелодії, що сприяє гармонійному розвитку моторики;

- регулярні повтори та формули – музичні та словесні фрагменти повторюються, полегшуючи запам'ятовування та створюючи відчуття ритуальності.

Етномузикознавчий підхід дозволяє:

- визначити особливості мелодійного та ритмічного оформлення дитячих жанрів;
- проаналізувати взаємозв'язок музики, слова та руху;
- оцінити роль музичних елементів у соціалізації, емоційному та мовленнєвому розвитку дітей;
- фіксувати живі музично-словесні форми для наукових досліджень.

Важливо також розглядати регіональні та етнокультурні відмінності. Дитячі пісні і колискові у різних регіонах України можуть відрізнятися мелодією, ритмом, інтонацією та музичною орнаментацією, що відображає локальні музичні традиції та культурну спадщину.

Етномузикознавчий аналіз дитячого фольклору допомагає побачити, як музика та ритм стають ключовими елементами розвитку дитини, забезпечуючи емоційний, комунікативний і соціальний ефект, а також сприяючи збереженню культурної традиції.

Основні терміни

Етномузикознавчий аспект – аналіз музичних і ритмічних характеристик дитячого фольклору, що дозволяє оцінити його вплив на розвиток дитини та культурну традицію.

Мелодійність – організація музичних інтонацій у піснях, колискових і пестушках, що відповідає віковим особливостям сприйняття дітей.

Ритм і метр – структуровані повтори та акценти в текстах і мелодіях, що допомагають координації рухів і запам'ятовуванню.

Інтонаційна модель – висхідні, низхідні або хвилеподібні інтонації, що створюють емоційний ефект і регулюють взаємодію з дитиною.

Музично-рухова інтеграція – поєднання мелодії, ритму та рухових дій дітей у процесі ігрових та пісенних жанрів.

Регіональні особливості – відмінності у мелодії, ритмі, інтонації пісень і колискових у різних культурних та етнографічних регіонах.

Ключові питання

Що таке етномузикознавчий аспект дитячого фольклору і яке його значення?

Які музичні елементи (мелодія, ритм, інтонація) характерні для дитячих пісень, колискових і пестушок?

Як музика впливає на емоційний, соціальний та мовленнєвий розвиток дітей?

Яким чином музика і рух поєднуються в ігрових і пісенних жанрах?

Що таке регіональні та етнокультурні особливості дитячих пісень і колискових?

Яку роль повтори та мелодійні формули відіграють у засвоєнні та відтворенні фольклорного матеріалу?

Чому музичні елементи дитячого фольклору вважаються ключовими для розвитку та соціалізації дитини?

Лекція 8. Дитинство як категорія різних наукових дисциплін

Дитинство – складна соціокультурна категорія, яку вивчають численні науки: психологія, педагогіка, соціологія, етнологія, фольклористика, історія та літературознавство. Кожна дисципліна по-своєму підходить до розуміння дитячого світу, формуючи різні теоретичні та практичні концепції.

У психології дитинство розглядається як етап розвитку особистості, коли формуються когнітивні, емоційні та соціальні навички. Педагогіка досліджує дитинство як період навчання та соціалізації, вивчаючи процеси виховання, формування моральних цінностей та засвоєння культурних норм. Соціологія зосереджується на вза-

емодії дитини з соціальним середовищем, колективом, родиною та суспільством, вивчаючи вплив соціальних інститутів на розвиток.

Етнологія та фольклористика підходять до дитинства через призму культури: дитячі ігри, пісні, казки, прислів'я та звичаї відображають уявлення про дитину, її права, обов'язки та місце в суспільстві. У цьому контексті дитинство розглядається як культурна практика, де відображаються соціальні, моральні та естетичні цінності конкретного етносу.

В історичних дослідженнях дитинство трактується як змінна соціальна категорія: у різні епохи вік дитини, її права, обов'язки та способи виховання різнилися. Літературознавство вивчає образ дитини у художніх текстах, його символіку, роль у сюжеті та культурне значення.

Узагальнюючи, дитинство – це багатовимірне явище, що охоплює біологічні, психологічні, соціальні та культурні аспекти. Для фольклориста розуміння дитинства як категорії дозволяє аналізувати дитячий фольклор у ширшому контексті, враховуючи вплив віку, соціального середовища, культурних норм і традицій на створення та трансформацію усної творчості дітей.

Дослідження дитинства у різних наукових дисциплінах дозволяє:

- бачити дитину як суб'єкта культури, активного творця фольклору;
- аналізувати жанри дитячого фольклору в контексті розвитку дитини;
- розуміти соціальні та культурні фактори, що впливають на формування дитячої усної традиції;
- визначати взаємозв'язок дитячого фольклору з історичними та регіональними особливостями суспільства.

Дитинство поєднує біологічні, психологічні, соціальні та культурні чинники, що визначають специфіку творчості дітей та її роль у культурному середовищі.

Основні терміни

Дитинство – соціокультурний, психологічний і біологічний період життя людини, що визначається специфікою розвитку, соціалізації та культурного становлення.

Психологічне дитинство – період розвитку когнітивних, емоційних і соціальних навичок дитини.

Педагогічне дитинство – етап навчання та виховання, засвоєння культурних норм і цінностей через освіту та соціальні практики.

Соціологічне дитинство – розгляд дитини як суб'єкта соціальної взаємодії, вплив соціального середовища та інститутів на розвиток.

Етнологічне/фольклористичне дитинство – розуміння дитинства через культурні практики: ігри, пісні, казки, прислів'я та звичаї, що відображають соціальні та моральні норми.

Історичне дитинство – трактування дитинства в різні епохи, що показує змінність прав, обов'язків і способів виховання.

Літературне дитинство – образ дитини у художніх творах і його культурне та символічне значення.

Ключові питання

Що таке дитинство як багатовимірна категорія і які його основні аспекти?

Як різні науки (психологія, педагогіка, соціологія, етнологія, історія, літературознавство) розглядають дитинство?

Яке значення психологічного і педагогічного підходів для розуміння дитячого фольклору?

Як етнологія і фольклористика пояснюють культурні та соціальні прояви дитинства?

Що таке історичне дитинство і як воно відрізняється від сучасного розуміння дитини?

Яку роль образ дитини у літературі відіграє у формуванні культурних уявлень про дитинство?

Як знання про дитинство допомагає аналізувати жанри та функції дитячого фольклору?

Чому розуміння дитинства як категорії є важливим для комплексного вивчення дитячої усної традиції?

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1.

Вступ до вивчення дитячого фольклору.

Мета: ознайомити студентів із специфікою дитячого фольклору, його значенням у культурі та дослідженнях.

Завдання

- Обговорити визначення дитячого фольклору та його основні характеристики.
- Порівняти дитячий і дорослий фольклор за жанрами та функціями.
- Визначити роль усної традиції у формуванні дитячого світогляду.
- Провести аналіз короткого фольклорного тексту дітей (пісенька, потішка, лічилка).
- Скласти невеликий конспект про функції дитячого фольклору.
- Обговорити приклади дитячої творчості, відомі у сучасному медіапросторі.

Рекомендовані джерела

1. Довженок Г. В. Українські народні колискові пісні та забавлянки Київ: Наукова думка. 1984. С. 5–43.
2. Коваль Т. В., Комарівська Н. О., Колеснік К. А. Український дитячий фольклор (матеріали для вивчення з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку): навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
3. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник. Київ: Знання-Прес, 2006. 591 с.
4. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
5. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.

Семинарське заняття 2.

Система жанрів дитячого фольклору як цілісне утворення.

Мета: сформувати розуміння жанрової системи дитячого фольклору та її взаємозв'язків.

Завдання

- Визначити основні жанри дитячого фольклору та їх особливості.
- Проаналізувати приклади потішок, побутових ігрових жанрів.
- Дослідити взаємозв'язок різних жанрів між собою.
- Скласти схему жанрової системи дитячого фольклору.
- Порівняти кілька текстів одного жанру з різних регіонів.
- Обговорити, як жанрові відмінності впливають на функціонування фольклору в колективі.

Рекомендовані джерела

1. Дитяча література для дітей дошкільного віку: Курс лекцій. Частина 1.: навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.010103 «Дошкільна освіта» / Укл. І.М. Лапшина. Вінниця: ВДПУ, 2011. 65 с.
2. Дитяча література для дітей дошкільного віку: Курс лекцій. Частина 2.: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.010103 «Дошкільна освіта» / Укл. І.М. Лапшина. Вінниця: ВДПУ, 2011. 80 с.
3. Коваль Т. В., Комарівська Н. О., Колеснік К. А. Український дитячий фольклор: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
4. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник. Київ: Знання-Прес, 2006. 591 с.
5. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
6. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.

Семінарське заняття 3.

Фольклор дорослих для дітей. Поезія пестування.

Мета: дослідити перехід дорослого фольклору у дитячий простір, розглянути жанр пестушок.

Завдання

- Аналізувати пестушки та їх роль у розвитку мовлення і емоцій дитини.
- Обговорити адаптацію дорослих текстів для дітей.
- Визначити функції пестушок у сімейній та колективній практиці.
- Зібрати приклади пестушок із власного досвіду або регіональних джерел.
- Проаналізувати ритм, мелодійність і функції текстів.
- Скласти коротку характеристику жанру пестування.

Рекомендовані джерела

1. Коваль Т. В., Комарівська Н. О., Колеснік К. А. Український дитячий фольклор: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
2. Марчун О.В. Поезія пестування: інтенції та функції. Science and Education a New Dimension. Philology, IX(74), 2021. С. 37 – 43
3. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
4. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.
5. Сивачук Н. П. Українська народна поезія пестування. Київ: Науковий світ, 2002. С. 51–52.

Семінарське заняття 4. Власне дитячий фольклор. Побутові жанри.

Мета: вивчити побутові жанри дитячого фольклору, їхні функції та особливості.

Завдання

- Проаналізувати тексти побутових жанрів (примовки, загадки, прислів'я).
- Визначити соціальні та пізнавальні функції цих жанрів.
- Обговорити регіональні відмінності у побутових жанрах.
- Підготувати приклади побутових жанрів із власного регіону.
- Обговорити, як жанри допомагають дітям пізнавати світ.
- Провести короткий аналіз лексичних і ритмічних особливостей текстів.

Рекомендовані джерела

1. Дитяча література для дітей дошкільного віку: Курс лекцій. Частина 1.: навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.010103 «Дошкільна освіта» / Укл. І.М. Лапшина. Вінниця: ВДПУ, 2011. 65 с.
2. Дитяча література для дітей дошкільного віку: Курс лекцій. Частина 2.: Навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.010103 «Дошкільна освіта» / Укл. І.М. Лапшина. Вінниця: ВДПУ, 2011. 80 с.
3. Коваль Т. В., Комарівська Н. О., Колесник К. А. Український дитячий фольклор: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
4. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
5. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.

Семінарське заняття 5. Власне дитячий фольклор. Потішні жанри

Мета: дослідити гумористичні тексти, їх функції та роль у соціалізації.

Завдання

- Аналізувати жартівливі пісеньки, небилиці, дражнилки.
- Обговорити соціальні, емоційні та мовленнєві функції потішних жанрів.
- Виявити творчу трансформацію текстів дітьми.
- Підготувати приклади дражнілок або жартівливих пісень із власного досвіду.
- Проаналізувати структуру тексту та гумористичні прийоми.
- Обговорити, яку роль грає гумор у взаємодії дітей.

Рекомендовані джерела

1. Грайворонська О. В. Мова дитячого фольклору. Структурний та прагматичний аспекти (Віршовані жанри): автореф. дис. канд. філол. наук. Х., 2000. 16 с. Коваль Т. В., Комарівська Н. О., Колеснік К. А. Український дитячий фольклор: навчально-методичний посібник. Вінниця: ВДПУ, 2024. 142 с.
2. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор (Віршовані жанри). Київ: Наукова думка, 1981. 172 с.
3. Довженок Г. В., Луганська К. М. Українські народні колискові пісні та забавлянки. Дитячий фольклор. Київ: Наукова думка, 1984. С. 35
4. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
5. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.

Семинарське заняття 6. Власне дитячий фольклор. Ігри

Мета: розглянути ігрові жанри, їхню структуру, ритм і функції у розвитку дитини.

Завдання

- Аналізувати ігрові пісні, заклички, лічилки, примовки.
- Вивчити взаємозв'язок словесних, музичних та рухових елементів.
- Обговорити соціалізуючу та емоційну роль ігор.
- Скласти коротку характеристику конкретної дитячої гри.
- Проаналізувати ритм, мелодію та рухові дії у грі.
- Провести міні-дослідження: як ігрові жанри відрізняються у різних групах дітей.

Рекомендовані джерела

1. Гальченко Л. В. Рухливі і національні ігри з методикою викладання. Вісник Запорізького національного університету. Фізичне виховання та спорт. 2013. № 2. С. 23–31.
2. Гуменюк П. О. Парадигма гри в українському фольклорі (семантичний та функціональний аспекти): автореф. дис. ... канд. філол. наук / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2008. 23 с.
3. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
4. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.
5. Николюк Т.В, Шкляєва Н.В. Дитячий ігровий фольклор західного Полісся та західної частини Волині. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 34 (73) № 2 Ч. 2 2023. С. 78 – 83

Семінарське заняття 7.

Етномузикознавчі аспекти дитячого фольклору

Мета: ознайомити студентів із музично-ритмічними особливостями дитячого фольклору та їхніми функціями.

Завдання

- Аналізувати мелодійність, ритм, інтонації у піснях, колискових та ігрових жанрах.
- Виявити взаємозв'язок музики, слова і руху.
- Обговорити регіональні та етнокультурні особливості дитячого музичного фольклору.
- Підготувати приклади колискових або ігрових пісень із різних регіонів.
- Проаналізувати ритмічні та мелодійні характеристики текстів.
- Обговорити роль музики у соціалізації та емоційному розвитку дітей.

Рекомендовані джерела

1. Коваль Т.В. Психолого-педагогічні особливості використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з молодшими школярами. «Молодий вчений», №11 (51), Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 329-333.
2. Коваль Т.В., Граб О.Д. Національне виховання молодших школярів засобами музично-театралізованої діяльності. Педагогічні науки: теорія та практика. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 1 (41). С. 206- 212.
3. Колеснік К., Похила С., Дзигар А. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку в процесі музичної діяльності. The 2nd International scientific and practical conference «Global science: prospects and innovations». Cognum Publishing House, Liverpool, United Kingdom. 2023. С. 297-303.
4. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
5. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.

Семінарське заняття 8. **Дитинство як категорія різних наукових дисциплін**

Мета: розглянути дитинство як соціокультурну, психологічну та історичну категорію.

Завдання

- Ознайомити студентів із підходами психології, педагогіки, соціології, етнології, історії та літературознавства до дитинства.
- Проаналізувати вплив соціокультурних та історичних факторів на дитячий фольклор.
- Виявити роль дитячого фольклору у формуванні культурної ідентичності дітей.
- Порівняти підходи різних дисциплін до поняття «дитинство».
- Обговорити, як культурні практики впливають на формування дитячого фольклору.
- Підготувати короткий реферат або презентацію про дитинство у конкретній науковій дисципліні.

Рекомендовані джерела

1. Коляда Н. М. Дитинство як психологічно-педагогічний та соціо-культурний феномен: Гуманна педагогіка у контексті євроінтеграції. Умань: ЦП «Компринт», 2023. С. 205 – 209.
2. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
3. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.
4. Саніна Т. Інституціоналізація соціології дитинства як окремої галузі: міжнародний досвід та Україна. Наукові записки НаУ-КМА. Соціологія. 2023. Вип. 6. С. 16–30.

Завдання для аналізу дитячих фольклорних текстів

1. Жанрова класифікація

- Виберіть 5–10 зразків дитячого фольклору (пісеньки, колискові, лічилки, прислів'я, забавлянки потішки).
- Визначте жанр кожного тексту.
- Оцініть, яку функцію виконує текст: розважальну, виховну, соціалізуючу, мовленнєву, емоційну.

2. Лексичний і стилістичний аналіз

- Оберіть зразок і проаналізуйте його лексику: зменшувальні форми, повтори, дитячі слова, ономагопеї.
- Визначте рими, ритмічні повтори, алітерації та асонанси.
- Складіть короткий опис стилю тексту (ігровий, жартівливий, казковий, педагогічний).

3. Ритміко-музичний аналіз

- Візьміть ігрову пісню або колискову. Визначте ритм і метр тексту.
- Якщо можливо, зафіксуйте мелодію або інтонаційні особливості.
- Опишіть, як ритм і мелодія впливають на сприйняття тексту дітьми та їхні рухи.

4. Соціокультурний аналіз

- Визначте, які соціальні або культурні аспекти відображає текст (традиції, моральні норми, взаємодія дітей і дорослих).
- Обговоріть регіональні або історичні особливості тексту.
- Складіть короткий висновок про роль цього фольклорного матеріалу у вихованні та соціалізації дітей.

5. Порівняльний аналіз

- Порівняйте два тексти одного жанру з різних регіонів або джерел.
- Визначте відмінності та подібності в ритмі, мелодії, інтонації, лексичних особливостях.
- Обговоріть, як ці відмінності впливають на функції текстів.

6. Творча адаптація

- Виберіть колискову, потішку або лічилку.
- Адаптуйте її для сучасних дітей, зберігаючи жанрові та функціональні ознаки.
- Опишіть внесені зміни та поясніть, як вони впливають на ритм, мелодію та зміст.

7. Польове дослідження

- Зберіть живі тексти дитячого фольклору у своєму оточенні (родина, дитячий садок, школа, майданчик).
- Зафіксуйте текст, рухи, мелодію та інтонацію.
- Проаналізуйте тексти за жанровими, функціональними та етнокультурними ознаками.
- Підготуйте короткий звіт із прикладами та коментарями.

Питання для обговорення

1. Як визначають дитячий фольклор різні наукові школи та підходи?
2. Які методологічні підходи до вивчення дитячого фольклору є найбільш ефективними?
3. У чому полягає специфіка функціонування дитячого фольклору як соціокультурного феномену?
4. Які теоретичні концепції пояснюють роль усної традиції у розвитку дитини?
5. Які проблеми та перспективи дослідження дитячого фольклору сучасною фольклористикою?
6. Яким чином жанрова система дитячого фольклору формує цілісну структуру культурного середовища дитини?
7. Як визначити межу між дорослим та власне дитячим фольклором у жанровій системі?
8. Які критерії класифікації жанрів дитячого фольклору використовують сучасні дослідники?
9. Як жанрова варіативність впливає на функціонування фольклору у дитячих колективах?

10. Які еволюційні процеси можна простежити в жанровій системі дитячого фольклору?
11. Яким чином дорослий фольклор трансформується у дитячий?
12. Які психологічні механізми забезпечують вплив пестушок на дитину?
13. Як структура та ритм пестушок відповідають віковим особливостям сприйняття дітей?
14. Які функції дорослого фольклору у формуванні соціальних навичок дітей?
15. Як пестушки відображають культурні норми та моральні цінності суспільства?
16. Які особливості семантики побутових жанрів дитячого фольклору?
17. Як побутові жанри сприяють когнітивному розвитку дітей?
18. Яким чином регіональні відмінності впливають на формування побутових жанрів?
19. Які соціальні ролі відображені у побутових жанрах?
20. Як взаємодіють побутові жанри та інші дитячі жанри у системі фольклору?
21. Як гумор у дитячому фольклорі виконує соціалізуючу та емоційну функції?
22. Яким чином структурні та семантичні особливості потішок впливають на комунікативну поведінку дітей?
23. Як діти адаптують потішні жанри у процесі творчої діяльності?
24. Які культурні та етнокультурні фактори визначають появу потішних жанрів?
25. Яким чином дослідження потішних жанрів сприяє розумінню дитячої усної традиції?
26. Як ігрові жанри забезпечують інтеграцію мовного, рухового та музичного компонентів у дитячій культурі?
27. Які соціальні механізми реалізуються через дитячі ігри та заклички?
28. Як ігрові жанри впливають на формування колективної ідентичності дітей?
29. Яким чином музично-ритмічні особливості дитячого фольклору впливають на когнітивний та емоційний розвиток?

30. Як порівняльний аналіз дитинства у різних наукових дисциплінах допомагає глибше зрозуміти специфіку дитячого фольклору?

Творчі вправи

1. Інсценізація колискової – студенти виконують колискову з рухами та інтонаціями, щоб відтворити емоційний та ритмічний аспект тексту.
2. Реконструкція веснянки – відтворення дій та пісень веснянки з метою усвідомлення структурних та символічних елементів обряду.
3. Інтерпретація пестушки – аналіз ритму, мелодії та емоційного впливу тексту, визначення його функцій у спілкуванні дітей.
4. Інсценізація лічилки – створення гри з лічилкою та ролями, що допомагає формувати колективну взаємодію та координацію.
5. Реконструкція коляди – виконання колядки з рухами, текстом та інтонацією для розуміння культурного значення обряду.
6. Інтерпретація потішки – розбір гумору, змісту та стилю потішки для визначення її соціальної та емоційної функції.
7. Інсценізація народної гри – відтворення дитячої гри з урахуванням ритму та правил.
8. Реконструкція обряду весільних ігор – відтворення обрядових дій у дитячому контексті для розуміння соціальної ролі обрядів.
9. Інтерпретація загадки – аналіз структури, логічних та мовних особливостей тексту, визначення когнітивних функцій.
10. Інсценізація потішної пісні – виконання пісні з елементами руху та міміки для відтворення емоційного впливу.
11. Реконструкція обряду Масниці – відтворення народних ігор і ритуалів для дітей, аналіз функцій у соціалізації.

12. Інтерпретація лічилки з рухом – поєднання тексту і рухів для оцінки впливу ритму на сприйняття.
13. Інсценізація діалогових текстів – відтворення сюжетів потішок або казок у формі сценки, що розвиває мовленнєву активність.
14. Реконструкція народних святкових пісень – виконання пісень з музично-ритмічним супроводом для відтворення обрядових функцій.
15. Інтерпретація дитячих прислів'їв і приказок – аналіз моралі та соціального значення текстів у дитячому колективі.
16. Інсценізація інтерактивної гри – створення гри з використанням лічилок, загадок та рухів, що стимулює колективну взаємодію.
17. Реконструкція обряду зимових свят – відтворення традиційних ігрових та пісенних елементів зимових свят для дітей.
18. Інтерпретація пестушок – аналіз ритмомелодики, повторів, створення власного варіанту тексту для емоційного впливу.
19. Інсценізація ігрових сценок за текстами потішок – демонстрація комунікативного та рухового потенціалу жанру.
20. Реконструкція обрядових рухів і танців – відтворення традиційних обрядових елементів у колективі дітей, з акцентом на соціальну функцію та культурну пам'ять.

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів спрямована на поглиблення та систематизацію теоретичних знань, формування аналітичних і дослідницьких компетентностей, а також розвиток навичок практичної роботи з фольклорним матеріалом.

Матеріали цього розділу розроблено з урахуванням міждисциплінарного характеру курсу та специфіки професійної підготовки майбутніх фольклористів. Вони орієнтовані на активне опрацювання жанрової системи дитячого фольклору, усвідомлення його функціональних, соціокультурних та етнопсихологічних аспектів, а також на осмислення сучасних трансформацій традиції.

Завдання для самостійної роботи передбачають поєднання теоретичного аналізу з практичними та творчими видами діяльності: аналізом фольклорних текстів, їх інтерпретацією, реконструкцією ігрових та обрядових форм, підготовкою міні-досліджень і рефлексивних висновків. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, академічної автономії студентів і здатності застосовувати здобуті знання у науково-дослідній та культурно-освітній практиці.

Перелік завдань для самостійного опрацювання

1. Проаналізуйте поняття дитячий фольклор у працях щонайменше трьох українських і зарубіжних дослідників. Порівняйте підходи та сформулюйте власне визначення.
2. Складіть жанрову класифікацію дитячого фольклору, обґрунтувавши критерії її побудови (функціональний, віковий, виконавський).
3. Проаналізуйте одну колискову пісню як синкретичне явище (текст – мелодія – інтонація – рух).
4. Дослідіть пестушки як форму невербальної комунікації між дорослим і дитиною.

5. Проаналізуйте потішку з погляду мовної гри та розвитку дитячого мовлення.
6. Запишіть (або використайте архівний запис) дитячу лічилку та визначте її соціальну й ігрову функції.
7. Порівняйте традиційну і сучасну форму однієї дитячої гри, визначивши елементи трансформації.
8. Проаналізуйте загадку як когнітивний жанр дитячого фольклору.
9. Визначте ритмічні та інтонаційні особливості дитячих ігрових пісень.
10. Дослідіть роль повторів і паралелізмів у дитячому фольклорному тексті.
11. Проаналізуйте регіональні особливості одного із жанрів дитячого фольклору (за вибором).
12. Простежте зв'язок дитячого фольклору з народним календарем і родинними обрядами.
13. Проаналізуйте елементи дорослого фольклору, адаптовані для дитячого середовища.
14. Підготуйте коротке дослідження про дитинство як культурну категорію в традиційному суспільстві.
15. Зіставте підходи фольклористики, педагогіки та психології до вивчення дитячого фольклору.
16. Проаналізуйте дитячий фольклор як засіб соціалізації.
17. Визначте виховні та етичні моделі, закладені в дитячих фольклорних текстах.
18. Дослідіть етномузикознавчі особливості колискових і дитячих пісень.
19. Проаналізуйте вплив руху й жесту на сприйняття дитячого фольклору.
20. Здійсніть семіотичний аналіз одного дитячого фольклорного тексту.
21. Дослідіть роль імпровізації у виконанні дитячих ігор та лічилок.
22. Проаналізуйте сучасні трансформації дитячого фольклору під впливом медіа.
23. Порівняйте традиційні фольклорні тексти з їх сучасними інтернет-варіантами.

24. Підготуйте міні-есе про збереження дитячого фольклору в умовах глобалізації.
25. Запропонуйте власну реконструкцію дитячої гри на основі фольклорного матеріалу.
26. Проаналізуйте гендерні ролі у дитячому фольклорі.
27. Дослідіть функцію гумору в потішних жанрах.
28. Підготуйте інтерпретацію дитячого фольклорного тексту з урахуванням вікової психології.
29. Створіть аналітичний коментар до одного текстового зразка дитячого фольклору для навчального видання.
30. Підготуйте рефлексивний звіт про значення дитячого фольклору для професійної підготовки фольклориста.

Рекомендації щодо роботи з науковими джерелами та фольклорними записами

Робота з науковими джерелами та фольклорними записами – ключовий етап фольклористичного дослідження, зокрема у вивченні дитячого фольклору, який поєднує текстові, музичні, виконавські та соціокультурні компоненти. Ефективне опрацювання джерельної бази передбачає поєднання теоретичної підготовки, методологічної чіткості та етичної відповідальності дослідника.

Насамперед необхідно забезпечити системний підхід до добору наукових джерел. Доцільно використовувати праці з фольклористики, етнології, етномузикознавства, культурної антропології, педагогіки та психології дитинства, що дає змогу розглядати дитячий фольклор як міждисциплінарне явище. Особливу увагу слід приділяти класичним дослідженням і сучасним науковим публікаціям, зіставляючи різні концептуальні підходи, термінологію та методи аналізу. Робота з джерелами має супроводжуватися критичним осмисленням позиції автора, часу створення праці та наукового контексту.

Опрацювання фольклорних записів потребує дотримання принципів автентичності та повноти фіксації. Під час викори-

стання архівних матеріалів важливо враховувати умови запису, вік виконавців, регіональну приналежність, ситуацію виконання та можливий вплив записувача на виконавський процес. У разі роботи з польовими матеріалами необхідно здійснювати точну транскрипцію текстів, збереження мовних особливостей, варіантності та індивідуальних виконавських рис, не намагаючись штучно «нормалізувати» мовлення дітей.

Особливе значення у вивченні дитячого фольклору має комплексний аналіз записів, що передбачає поєднання текстологічного, функціонального, семіотичного та етномузикознавчого підходів. Фольклорний текст доцільно розглядати не ізольовано, а в контексті виконавської ситуації, гри, руху, інтонації та взаємодії між учасниками. Такий підхід дає змогу виявити не лише жанрові особливості, а й соціалізуючі та комунікативні функції дитячого фольклору.

Важливим аспектом роботи з матеріалами є етичний вимір дослідження. Під час використання дитячих фольклорних записів слід дотримуватися принципів добровільності участі, анонімності (за потреби) та коректного представлення матеріалу. У наукових публікаціях необхідно чітко зазначати джерело запису, час і місце фіксації, а також умови отримання матеріалу, що забезпечує наукову достовірність і прозорість дослідження.

Систематизація та інтерпретація джерел і фольклорних записів є завершальним етапом дослідницької роботи. Матеріал доцільно групувати за жанровими, функціональними або регіональними ознаками, зіставляючи різні варіанти текстів та виконавські моделі. Такий підхід сприяє глибшому розумінню динаміки дитячої фольклорної традиції та дозволяє простежити процеси її збереження, трансформації й адаптації в сучасному культурному просторі.

Орієнтовні теми рефератів і есе

1. Дитячий фольклор як об'єкт фольклористичних досліджень: історія та сучасні підходи.
2. Поняття дитинства у традиційній народній культурі.
3. Жанрова система дитячого фольклору: проблеми класифікації.
4. Колискова пісня як синкретичний жанр.
5. Поезія пестування у контексті ранньої соціалізації дитини.
6. Фольклор дорослих для дітей: функції та трансформації.
7. Лічилки як форма організації дитячої гри.
8. Потішні жанри в структурі дитячого фольклору.
9. Дитячі ігри як модель соціальної взаємодії.
10. Вербальні й невербальні компоненти дитячого фольклору.
11. Етномузикознавчі аспекти дитячого фольклору.
12. Мелодика та ритміка дитячих пісенних жанрів.
13. Роль інтонації у сприйнятті дитячих фольклорних текстів.
14. Семіотика руху у дитячих іграх.
15. Фольклорна гра як форма навчання і виховання.
16. Соціалізуюча функція дитячого фольклору.
17. Виховні та моральні моделі у дитячих фольклорних текстах.
18. Дитячий фольклор і народний календар.
19. Обрядові елементи у дитячому фольклорі.
20. Регіональні особливості дитячого фольклору України.
21. Варіантність і імпровізація у дитячому фольклорі.
22. Усна традиція і пам'ять у дитячому середовищі.
23. Дитячий фольклор у контексті міждисциплінарних досліджень.
24. Порівняльний аналіз дитячого фольклору різних регіонів.
25. Гендерні ролі у дитячому фольклорі.
26. Гумор і комізм у потішних жанрах.
27. Дитячий фольклор як засіб формування мовної компетенції.
28. Психологічні аспекти сприйняття дитячого фольклору.
29. Дитячий фольклор у сучасному освітньому просторі.
30. Адаптація фольклорних текстів для дітей.
31. Сучасні трансформації дитячого фольклору.

32. Вплив масової культури на дитячий фольклор.
33. Дитячий фольклор у медійному середовищі.
34. Інтернет-фольклор дітей як новий об'єкт дослідження.
35. Усна і писемна форми побутування дитячого фольклору.
36. Дитячий фольклор і проблема автентичності.
37. Методи фіксації та аналізу дитячих фольклорних записів.
38. Архіви дитячого фольклору: збереження і цифровізація.
39. Етичні аспекти роботи з дитячими фольклорними матеріалами.
40. Дитячий фольклор у контексті культурної пам'яті.
41. Дитячий фольклор як засіб збереження національної ідентичності.
42. Фольклорні традиції дитинства у міському середовищі.
43. Дитячий фольклор у родинному вихованні.
44. Порівняння традиційного та сучасного дитячого фольклору.
45. Фольклорні образи у дитячих іграх і піснях.
46. Дитячий фольклор і розвиток творчих здібностей.
47. Роль дитячого фольклору у формуванні емоційної культури.
48. Дитячий фольклор як комунікативна система.
49. Дитячий фольклор у контексті глобалізаційних процесів.
50. Перспективи дослідження дитячого фольклору у XXI столітті.

6. НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІ МАТЕРІАЛИ

Рекомендації щодо польового збору дитячого фольклору

Робота з дитячим фольклором вимагає від дослідника не лише методологічної підготовки, а й особливої етичної чутливості, зумовленої віком виконавців і специфікою дитячої комунікації.

Підготовка до польового дослідження передбачає попереднє ознайомлення з жанровою системою дитячого фольклору, регіональними особливостями та віковими характеристиками виконавців. Доцільно заздалегідь визначити мету збору матеріалу, окреслити коло жанрів і підготувати орієнтовні запитання або ігрові ситуації, які допоможуть стимулювати виконання фольклорних текстів. Важливо також підготувати технічні засоби фіксації (аудіо-, відеозапис), перевіrivши їхню якість і надійність.

Під час польової роботи з дітьми особливого значення набуває створення довірливої та невимушеної атмосфери. Запис фольклорних текстів доцільно проводити у звичному для дитини середовищі – під час гри, спілкування з однолітками або у родинному колі. Дослідник має уникати директивних запитань і надмірного втручання у хід гри, надаючи перевагу спостереженню та фіксації спонтанних проявів фольклорної традиції.

Фіксація дитячого фольклору повинна бути максимально повною та комплексною. Окрім словесного тексту, важливо записувати мелодію, ритм, інтонацію, рухи, жести, міміку та особливості взаємодії між учасниками. Необхідно також документувати контекст виконання: вік дітей, кількість учасників, місце й час запису, обставини гри або виконання, реакцію аудиторії. Така інформація є важливою для подальшого наукового аналізу.

Особливу увагу слід приділяти етичним аспектам польового збору. Запис дитячого фольклору можливий лише за умови добровільної згоди батьків або законних представників, а також за умови доброзичливого ставлення до дітей. У наукових публікаціях рекомендується використовувати узагальнені або змінені імена, якщо це необхідно для захисту приватності виконавців.

Недопустимим є спотворення або виривання текстів із контексту задля досягнення «бажаного» наукового результату.

Після завершення польових досліджень зібраний матеріал потребує ретельного опрацювання. Це включає транскрипцію текстів із збереженням мовних особливостей, систематизацію записів за жанрами, віковими групами або регіональними ознаками, а також створення детальних паспортів фольклорних зразків. Важливим етапом є архівування матеріалів і забезпечення їх збереження в цифровому або паперовому форматі з дотриманням наукових стандартів.

Дотримання наведених рекомендацій сприятиме фіксації автентичних зразків дитячого фольклору та їх подальшому науковому осмисленню.

Зразки анкет, опитувальників, щоденника фольклориста

Анкета фольклориста (для збору дитячого фольклору)

I. Загальні відомості про запис

Дата запису:

Місце запису (населений пункт, район, область):

Тип середовища: сільське / міське / змішане

Умови запису (гра, свято, повсякденне спілкування, спеціальний запис тощо):

Засоби фіксації (аудіо, відео, нотний запис, письмовий запис):

Прізвище, ім'я дослідника (збирача):

II. Відомості про виконавця / виконавців

Прізвище, ім'я:

Вік дитини (або вікова група):

Стать:

Кількість учасників виконання:

Роль виконавця (одиначне виконання, групова гра, провідний/учасник):

Соціальне середовище (родина, дитячий колектив, школа, двір тощо):

Примітка: за необхідності – використовувати ініціали або умовні імена.

III. *Жанрова характеристика матеріалу*

Назва тексту (за наявності):

Жанр (колискова, пестушка, потішка, лічилка, гра, загадка тощо):

Фольклор дорослих для дітей / власне дитячий фольклор:

Спосіб виконання (спів, речитатив, вигук, рухова дія):

IV. *Текст і виконання*

Повний текст (з максимально точним відтворенням мовлення):

Особливості мови (діалектні форми, дитяча лексика, повтори):

Ритм, мелодія, інтонація (зафіксувати або описати):

Рухи, жести, міміка (якщо є):

Взаємодія між учасниками (роль гри, черговість, реакції):

V. *Контекст побутування*

Коли і за яких обставин зазвичай виконується цей текст?

Хто навчив дитину цьому тексту або грі?

Чи змінюється текст залежно від ситуації або учасників?

Чи відомі інші варіанти цього тексту?

VI. *Функції та значення*

Основна функція (ігрова, виховна, розважальна, комунікативна тощо):

Емоційна реакція дітей під час виконання:

Значення цього тексту для дитячого колективу:

VII. *Примітки дослідника*

Спостереження щодо поведінки дітей:

Особливості ситуації запису:

Попередні аналітичні зауваги (жанрові, функціональні, культурні):

VIII. *Етична інформація*

Згода батьків / законних представників на запис: так / ні

Умови використання матеріалу (навчальні, наукові, публікація):

IX. Паспорт запису (заповнюється після обробки)

Архівний номер:

Дата транскрипції:

Місце зберігання матеріалу (архів, кафедра, особистий фонд)

Опитувальник для збору дитячого фольклору

- *Загальні запитання (для дорослих або старших дітей)*

Які ігри або пісні ви пам'ятаєте з дитинства?
У які ігри гралися найчастіше і з ким саме?
Чи були ігри або пісні, пов'язані з порами року або святами?
Хто зазвичай починав гру або пісню?
Чи змінювалися слова або правила гри з часом?
- *Запитання про пісенні жанри (колискові, пестушки)*

Які колискові співали вам у дитинстві?
Хто їх зазвичай виконував (мама, бабуся, інші родичі)?
Чи супроводжувався спів рухами, колісанням, дотиками?
Чи пам'ятаєте окремі рядки або мотиви з цих пісень?
Коли зараз співають ці пісні дітям?
- *Запитання про забавлянки (утішки, потішки, чукикалки) лічилки,*

Як називали забавлянки у вашій родині?
Які потішки або забавлянки вам найбільше подобалися?
Коли їх виконували: під час гри, навчання, відпочинку?
Чи супроводжувалися вони рухами, плесканням, крокуванням?
Чи були варіанти одного й того самого тексту?
Чи вигадували діти власні слова або продовження?
- *Запитання про ігри*

Опишіть правила гри, яку ви пам'ятаєте найкраще.
Чи були в грі ролі (ведучий, вибраний, той, хто «водить»)?
Як визначали, хто починає гру?
Чи дозволялося змінювати правила гри?
Де зазвичай відбувалися ці ігри (двір, вулиця, школа, хата)?

- *Запитання про загадки та словесну творчість*
Які загадки ви пам'ятаєте з дитинства?
Хто зазвичай загадував загадки?
Чи були загадки жартівливі або «складні»?
Чи придумували діти власні загадки?
- *Контекстні та уточнювальні запитання*
У якому віці ви вперше почали брати участь у цих іграх або піснях?
Чи граються так само сучасні діти? Якщо ні – що змінилося?
Чи знають ці тексти діти з інших родин або місцевостей?
Чи виконуються ці тексти зараз у школі або садочку?
- *Рефлексивні запитання (за бажанням)*
Що для вас означали ці ігри або пісні в дитинстві?
Які емоції вони викликають тепер?

Примітка для дослідника

Опитувальник слід використовувати гнучко: не всі запитання ставляться обов'язково, порядок може змінюватися залежно від ситуації, віку інформанта та характеру комунікації.

Щоденник фольклориста (польові записи)

- *Загальні відомості*
Дата:
Населений пункт (район, область):
Місце запису (двір, школа, родина, вулиця тощо):
Дослідник (ПІБ):
Тривалість польової роботи:
- *Опис ситуації запису*
Сьогоднішній запис здійснювався у природному для дітей середовищі. Було важливо зафіксувати не лише тексти, а й обставини їх виконання, атмосферу спілкування, реакцію дітей та особливості взаємодії між учасниками. Діти поводитися (вільно / стримано / активно), що впливало на характер виконання фольклорного матеріалу.

- *Відомості про виконавців*
Вік дітей (приблизно):
Кількість учасників:
Стать:
Соціальне середовище (родина, школа, двір):
Роль учасників (ведучий, учасники, спостерігачі):
- *Зафіксований фольклорний матеріал*
Жанр (колискова, пестушка, потішка, лічилка, гра, загадка тощо):
Назва або перші рядки тексту:
Кількість варіантів:
Форма виконання (спів, речитатив, рухова гра):
Короткий опис або фрагмент тексту:
(тут подається дослівна або скорочена транскрипція збереженням мовних особливостей)
- *Особливості виконання*
Інтенація, ритм, темп:
Рухи, жести, міміка:
Взаємодія між дітьми:
Імпровізація або варіативність:
- *Контекст і функції*
Обставини виконання (гра, навчання, відпочинок):
Функція тексту (ігрова, виховна, комунікативна, розважальна):
Реакція учасників та аудиторії:
- *Спостереження дослідника*
У процесі запису було помітно, що дитячий фольклор активно функціонує як засіб соціальної взаємодії. Тексти виконуються не ізольовано, а у тісному зв'язку з рухом, грою та комунікацією. Особливою рисою є варіативність і схильність дітей до імпровізації.
- *Етичні зауваги*
Згода батьків / законних представників на запис: так / ні
Умови подальшого використання матеріалу: навчальні / наукові / публікація
- *Попередні аналітичні висновки*
Зафіксований матеріал підтверджує живу побутовість жанру та його адаптивність до сучасного дитячого середовища.

Надалі доцільно порівняти ці записи з архівними зразками з метою виявлення трансформацій традиції.

- *Технічні примітки*
Формат запису (аудіо/відео):
Якість запису:
Файл/архівний номер:

Вимоги до транскрипції та систематизації матеріалів

У роботі з дитячим фольклором, транскрипція та систематизація фольклорних матеріалів, набувають особливої ваги, оскільки потребують точного відтворення мовних, інтонаційних та виконавських особливостей дитячого мовлення й гри.

Транскрипція фольклорних текстів має здійснюватися на основі принципу максимальної наближеності до живого виконання. Словесний текст відтворюється дослівно, із збереженням фонетичних, лексичних і граматичних особливостей мовлення виконавців, зокрема діалектних форм, дитячих мовних інновацій, повторів, пауз і вигуків. Недопустимим є довільне редагування тексту або його «нормалізація» відповідно до літературної мови без спеціальних застережень.

У разі фіксації пісенних або ритмізованих жанрів рекомендується супроводжувати текст нотним записом або детальним описом мелодії, ритму й темпу виконання. Інтонаційні особливості, наголоси, протяжність звуків, зміни темпу доцільно позначати за допомогою умовних знаків або коментарів у примітках. Для ігрових жанрів важливо фіксувати рухи, жести та просторову організацію гри, що є невід'ємною складовою тексту.

Кожен транскрибований матеріал має супроводжуватися паспортом запису, у якому зазначаються дата і місце фіксації, вік і кількість виконавців, умови виконання, жанрова характеристика та інформація про збирача. Така документація забезпечує нау-

кову повноту й можливість подальшого використання матеріалу в дослідженнях і публікаціях.

Систематизація зібраних матеріалів передбачає їх упорядкування за чітко визначеними критеріями. Найпоширенішими є жанровий, функціональний, віковий, регіональний та тематичний принципи групування. Вибір критерію залежить від мети дослідження, однак у будь-якому разі має бути обґрунтованим і послідовним. Рекомендується створювати каталоги або бази даних, які містять коротку анотацію кожного запису та посилання на первинний матеріал.

Особливу увагу слід приділяти фіксації варіантності фольклорних текстів. У систематизованому корпусі доцільно подавати як окремі варіанти одного тексту, так і зіставні коментарі, що дозволяють простежити зміни у структурі, лексиці або функціях жанру. Це є важливим для аналізу динаміки дитячої фольклорної традиції.

Завершальним етапом роботи є архівування матеріалів. Транскрибовані тексти, аудіо- та відеозаписи повинні зберігатися у впорядкованому вигляді з чіткою системою маркування та резервного копіювання. Використання цифрових архівів і метаданих сприяє довготривалому збереженню матеріалів і забезпечує їх доступність для подальших наукових досліджень.

7. КОНТРОЛЬНІ ТА ДІАГНОСТИЧНІ МАТЕРІАЛИ

Питання для поточного й підсумкового контролю

1. Дайте наукове визначення поняття дитячий фольклор і окресліть основні підходи до його вивчення.
2. У чому полягає специфіка дитячого фольклору як частини усної народної традиції?
3. Які критерії використовують для класифікації жанрів дитячого фольклору?
4. Поясніть відмінність між фольклором дорослих для дітей і власне дитячим фольклором.
5. Охарактеризуйте поезію пестування та її функції.
6. Коліскова пісня як синкретичний жанр: текст, мелодія, виконання.
7. Які особливості дитячого мовлення відображені у фольклорних текстах?
8. Потішні жанри: визначення, ознаки, функції.
9. Лічилки як елемент організації дитячої гри.
10. Дитячі ігри як форма соціалізації.
11. Роль руху та жести у дитячому фольклорі.
12. Функції гумору в дитячих фольклорних текстах.
13. Охарактеризуйте загадку як когнітивний жанр.
14. Жанрова варіантність дитячого фольклору.
15. Взаємодія вербальних і невербальних компонентів у дитячій грі.
16. Регіональні особливості дитячого фольклору України.
17. Дитячий фольклор у календарно-обрядовій традиції.
18. Етномузикознавчі аспекти дитячого фольклору.
19. Інтонаційні та ритмічні особливості дитячих пісенних жанрів.
20. Дитячий фольклор як засіб виховання.
21. Поняття дитинства у фольклористиці та суміжних науках.
22. Міждисциплінарні підходи до вивчення дитячого фольклору.
23. Гендерні ролі у дитячому фольклорі.
24. Фольклорна гра як модель соціальної поведінки.
25. Усна традиція та пам'ять у дитячому середовищі.

26. Методи польового збору дитячого фольклору.
27. Етичні принципи роботи з дитячими фольклорними матеріалами.
28. Вимоги до транскрипції дитячих фольклорних текстів.
29. Принципи систематизації фольклорних записів.
30. Роль архівів у збереженні дитячого фольклору.
31. Варіантність і імпровізація у дитячому фольклорі.
32. Дитячий фольклор і проблема автентичності.
33. Вплив родинного середовища на формування дитячого фольклору.
34. Дитячий фольклор у міському та сільському середовищі.
35. Сучасні трансформації дитячого фольклору.
36. Вплив масової культури та медіа на дитячий фольклор.
37. Інтернет-фольклор дітей як нове явище традиції.
38. Адаптація фольклорних текстів у сучасній культурі.
39. Дитячий фольклор у системі сучасної освіти.
40. Роль дитячого фольклору у формуванні національної ідентичності.
41. Методика аналізу дитячих фольклорних текстів.
42. Семіотичний аналіз дитячої гри.
43. Порівняльний аналіз традиційного і сучасного дитячого фольклору.
44. Дитячий фольклор як засіб культурної пам'яті.
45. Роль дослідника у процесі фіксації дитячого фольклору.
46. Проблеми інтерпретації дитячих фольклорних текстів.
47. Наукова цінність польових матеріалів.
48. Перспективи дослідження дитячого фольклору в XXI столітті.
49. Значення дитячого фольклору для професійної підготовки фольклориста.
50. Дитячий фольклор як жива традиція: збереження і трансформація.

Тестові завдання

Що з переліченого є визначальною ознакою дитячого фольклору?

- a) Повністю письмова форма
- b) Усна передача, спонтанність
- c) Обмежена віковою групою дорослих
- d) Відсутність жанрової системи

Правильна відповідь: b

Колискова пісня є:

- a) Лічилкою
- b) Потішним жанром
- c) Синкретичним жанром
- d) Загадкою

Правильна відповідь: c

Який жанр дитячого фольклору використовується для організації ігор і визначення черговості?

- a) Колискова
- b) Лічилка
- c) Потішка
- d) Пестушка

Правильна відповідь: b

Потішки належать до:

- a) Фольклору дорослих
- b) Власне дитячого фольклору
- c) Святкових обрядів
- d) Інтернет-фольклору

Правильна відповідь: b

Пестушка – це:

- a) Гра з рухами
- b) Пісня для пестування дитини
- c) Потішка з гумором
- d) Загадка

Правильна відповідь: b

Яка функція дитячого фольклору найважливіша для соціалізації?

- a) Розважальна
- b) Комунікативна
- c) Емоційна
- d) Навчальна

Правильна відповідь: b

Лічилки виконуються:

- a) Лише у святкових обрядах
- b) Під час гри
- c) Під час колискового співу
- d) Тільки в школі

Правильна відповідь: b

Який компонент є обов'язковим у фольклорі дорослих для дітей?

- a) Рух
- b) Інтенаційна модуляція
- c) Мораль або навчальна функція
- d) Нотний супровід

Правильна відповідь: c

Дитячі ігри відображають:

- a) Соціальну структуру дитячого колективу
- b) Тільки фізичні навички
- c) Усюди обов'язково мелодійні елементи
- d) Письмові правила

Правильна відповідь: a

Регіональні особливості дитячого фольклору проявляються в:

- a) Жанровій структурі
- b) Мовних формах, мелодії, сюжетах
- c) Кількості дітей у грі
- d) Тільки у виконанні дорослих

Правильна відповідь: b

Який жанр дитячого фольклору синкретичний за природою?

- a) Потішка
- b) Лічилка
- c) Колискова
- d) Загадка

Правильна відповідь: c

Фольклор дорослих для дітей виконує функцію:

- a) Розважальну
- b) Виховну
- c) Обидві
- d) Жодної

Правильна відповідь: c

Дитячий фольклор – це:

- a) Тільки пісні
- b) Тільки ігри
- c) Комплекс усних, рухових, музичних форм
- d) Тільки сучасні тексти

Правильна відповідь: c

У колискових найважливішим компонентом є:

- a) Рухи дітей
- b) Мелодія та інтонація
- c) Сюжет
- d) Гумор

Правильна відповідь: b

Потішки відрізняються:

- a) Емоційною функцією
- b) Лічильною структурою
- c) Мелодійністю
- d) Пестуванням

Правильна відповідь: a

Рухи та жести у дитячому фольклорі є:

- a) Додатковим елементом
- b) Обов'язковим для ігор
- c) Лише для колискових

d) Виключно для потішок
Правильна відповідь: b

Варіантність у дитячому фольклорі означає:

- a) Наявність різних авторів
- b) Існування різних версій одного тексту
- c) Використання музики
- d) Зміни у віці дітей

Правильна відповідь: b

Який підхід до дослідження дитячого фольклору вважається міждисциплінарним?

- a) Виключно лінгвістичний
- b) Лінгвістичний, етнологічний, етномузикознавчий
- c) Тільки етнографічний
- d) Тільки історичний

Правильна відповідь: b

Лічилки і потішки часто супроводжуються:

- a) Пестуванням
- b) Рухами, плесканням, черговістю
- c) Нотним записом
- d) Загадками

Правильна відповідь: b

Основна мета польового збору дитячого фольклору –

- a) Розважити дітей
- b) Фіксація автентичного матеріалу
- c) Створення власного тексту
- d) Навчання дітей грати

Правильна відповідь: b

Дитячий фольклор у міському середовищі часто:

- a) Повністю автентичний
- b) Впливає на масову культуру
- c) Трансформується під впливом сучасних медіа

d) Ігнорується
Правильна відповідь: с

Фольклорні тексти дітей найчастіше передаються:

- a) Письмово
 - b) Усно
 - c) Лише через відеозаписи
 - d) Тільки в школі
- Правильна відповідь: b

Колискові передаються:

- a) Тільки від батьків до дітей
 - b) Від усіх дорослих у родині
 - c) Тільки в школі
 - d) Лише у цифровій формі
- Правильна відповідь: b

Дитячий фольклор виконує функцію:

- a) Соціалізаційну
 - b) Виховну
 - c) Розважальну
 - d) Усі перелічені
- Правильна відповідь: d

У яких жанрах дитячого фольклору зазвичай присутня імпровізація?

- a) Потішки
 - b) Ігри
 - c) Загадки
 - d) Всі перелічені
- Правильна відповідь: d

Загадка у дитячому фольклорі виконує:

- a) Розважальну функцію
 - b) Пізнавальну функцію
 - c) Виховну функцію
 - d) Жодної
- Правильна відповідь: b

Польовий збір фольклору потребує:

- a) Створення письмового тексту
- b) Дотримання етичних норм
- c) Виключно нотного запису
- d) Використання лише аудіо

Правильна відповідь: b

Для аналізу дитячого фольклору важливим є:

- a) Тільки текст
- b) Контекст виконання
- c) Тільки музика
- d) Тільки рухи

Правильна відповідь: b

Транскрипція фольклорного тексту передбачає:

- a) Нормалізацію до літературної мови
- b) Збереження фонетичних та лексичних особливостей
- c) Скорочення тексту
- d) Зміни сюжетної структури

Правильна відповідь: b

Власне дитячий фольклор включає:

- a) Колискові
- b) Потішки, лічилки, ігри
- c) Сказання про героїв
- d) Тільки ігри

Правильна відповідь: b

Варіантність текстів дитячого фольклору дозволяє:

- a) Виявляти зміни у традиції
- b) Писати власні тексти
- c) Ігнорувати автентичність
- d) Обмежувати жанрову систему

Правильна відповідь: a

Пестушки супроводжуються:

- a) Рухами рук і тіла
- b) Лише словесним текстом

- c) Нотним супроводом
- d) Гумором

Правильна відповідь: а

Дитячий фольклор у навчальному процесі використовується для:

- a) Соціальної адаптації
- b) Розвитку мовлення
- c) Формування творчих здібностей
- d) Усі перелічені

Правильна відповідь: d

Синкретизм у дитячому фольклорі проявляється в:

- a) Поеднанні слова, руху, мелодії
- b) Виключно словесній формі
- c) Виключно нотному записі
- d) Лише у святкових обрядах

Правильна відповідь: а

Основна ознака потішки:

- a) Сюжетна складність
- b) Емоційне забарвлення, гумор
- c) Літературна форма
- d) Тільки для дошкільнят

Правильна відповідь: b

Дитячі ігри відрізняються:

- a) Статичністю
- b) Варіативністю та соціальною структурою
- c) Лише фізичною активністю
- d) Виключно усною передачею

Правильна відповідь: b

Дослідник при польовому зборі матеріалу повинен:

- a) Виключно спостерігати
- b) Активно диригувати дітьми
- c) Створювати довірливу атмосферу
- d) Писати тексти замість дітей

Правильна відповідь: с

Дитячий фольклор у контексті культурної пам'яті:

- a) Відображає традиції минулого
- b) Використовується тільки у школі
- c) Має лише розважальну функцію
- d) Зберігається лише письмово

Правильна відповідь: a

Варіантність і імпровізація проявляються у:

- a) Колискових
- b) Потішках
- c) Іграх
- d) Усі перелічені

Правильна відповідь: d

Який метод не використовується при польовому зборі матеріалу?

- a) Усне опитування
- b) Нотний запис
- c) Створення власного тексту
- d) Відео- та аудіозапис

Правильна відповідь: c

Дитячий фольклор виконує виховну функцію через:

- a) Навчальні тексти і мораль
- b) Музику та ритм
- c) Колірні символи
- d) Виключно рухи

Правильна відповідь: a

Потішки і лічилки часто використовуються:

- a) У святкових обрядах
- b) Для розваги та організації гри
- c) Лише для навчання
- d) Тільки у письменній формі

Правильна відповідь: b

Власне дитячий фольклор відрізняється від фольклору дорослих тим, що:

- a) Виконується лише вдома
- b) Орієнтований на дитячу аудиторію та ігрові ситуації
- c) Має складні сюжети
- d) Виключно усний

Правильна відповідь: b

Система жанрів дитячого фольклору включає:

- a) Колискові, пестушки, потішки, ігри, лічилки
- b) Лише колискові
- c) Лише пісні дорослих
- d) Загадки та казки дорослих

Правильна відповідь: a

Польовий збір дитячого фольклору потребує:

- a) Строгого дотримання письмової форми
- b) Спостереження, фіксації та етичного підходу
- c) Створення власних текстів
- d) Виключно аудіо- та відеозапису

Правильна відповідь: b

Роль музики у дитячому фольклорі полягає у:

- a) Виключно супроводі тексту
- b) Формуванні ритму та емоційної атмосфери
- c) Декоративній функції
- d) Виключно навчальній

Правильна відповідь: b

Варіантність текстів дозволяє:

- a) Виключати невдалий варіант
- b) Простежити історичну трансформацію жанру
- c) Нормалізувати текст
- d) Обмежити жанрову різноманітність

Правильна відповідь: b

Дитячий фольклор у сучасній культурі трансформується під впливом:

- a) Масової культури
- b) Освіти
- c) Інтернету та цифрових медіа
- d) Усі перелічені

Правильна відповідь: d

Етномузикознавчі аспекти дитячого фольклору включають:

- a) Мелодію, ритм, інтонацію
- b) Лише текст
- c) Лише рухи
- d) Лише сюжет

Правильна відповідь: a

Основне завдання транскрипції дитячого фольклору:

- a) Передати текст у літературній формі
- b) Зберегти фонетичні, лексичні, інтонаційні особливості
- c) Скоротити текст для зручності
- d) Виключити імпровізацію

Правильна відповідь: b

Приклади контрольних робіт

ВАРІАНТ 1

Час виконання: 80 хвилин

Максимальна кількість балів: 20

Частина 1. Тестові завдання

(0,5 балів за правильну відповідь, 10 балів)

Що з переліченого є визначальною ознакою дитячого фольклору?

- a) Повністю письмова форма
- b) Усна передача, спонтанність
- c) Обмежена віковою групою дорослих
- d) Відсутність жанрової системи

Колискова пісня є:

- a) Лічилкою
- b) Потішним жанром
- c) Синкретичним жанром
- d) Загадкою

Який жанр дитячого фольклору використовується для організації ігор і визначення черговості?

- a) Колискова
- b) Лічилка
- c) Потішка
- d) Пестушка

Потішки належать до:

- a) Фольклору дорослих
- b) Власне дитячого фольклору
- c) Святкових обрядів
- d) Інтернет-фольклору

Пестушка – це:

- a) Гра з рухами
- b) Пісня для пестування дитини

с) Потішка з гумором

d) Загадка

(інші 15 тестових завдань подібного типу – на вибір викладача)

Частина 2. Аналітичні завдання (5 балів)

Завдання 1 (2,5 балів). Проаналізуйте наведений фольклорний текст (потішка або коліскова) за такими критеріями:

Жанр і тип тексту;

Основна функція тексту;

Особливості мовлення та інтонації;

Варіантність або можливість імпровізації;

Соціальний і культурний контекст виконання.

Текст для аналізу:

«Ішов козак через поле, зустрівся з зайчиком. – Хоп, хоп, – каже зайчик, – а ти куди біжиш?»

Завдання 2 (2,5 балів). Порівняйте фольклор дорослих для дітей і власне дитячий фольклор. Укажіть:

Основні відмінності у змісті та формах;

Функціональні особливості;

(Приклади конкретних жанрів подано у додатках)

Частина 3. Творче завдання (5 балів)

Завдання 3 (5 балів). Використовуючи фольклорний матеріал (коліскову, пестушку, лічилку або потішку), складіть власний варіант тексту або сценарій короткої гри. Обов'язково вкажіть:

Жанр і призначення;

Виконавців та їхні ролі;

Можливі рухи або інтонаційні особливості;

Коротке пояснення, чому цей текст можна вважати дитячим фольклором.

ВАРІАНТ 2

Час виконання: 80 хвилин

Максимальна кількість балів: 20

Частина 1. Тестові завдання (0,5 балів за правильну відповідь, 10 балів)

Який жанр дитячого фольклору часто використовується для навчання та когнітивного розвитку?

- a) Колискова
- b) Загадка
- c) Потішка
- d) Пестушка

Лічилка – це жанр, який:

- a) Розважає
- b) Організовує гру
- c) Виконує виховну функцію
- d) Виключно музичний

Пестушки призначені для:

- a) Розваги під час свят
- b) Пестування та формування емоційного контакту з дитиною
- c) Навчання грамоти
- d) Організації черги у грі

Потішки часто супроводжуються:

- a) Рухами, іграми, жартами
- b) Музикою дорослих
- c) Письмовим текстом
- d) Виключно голосовим виконанням

Дитячий фольклор відрізняється від фольклору дорослих тим, що:

- a) Він більш формалізований
- b) Орієнтований на ігрову аудиторію і імпровізацію
- c) Він обов'язково письмовий

d) Має лише навчальне значення
(інші 15 тестових завдань можна додати за аналогією з Варіантом 1)

Частина 2. Аналітичні завдання (5 балів)

Завдання 1 (2,5 балів). Проаналізуйте наведений фольклорний текст:

Визначте жанр;

Оцініть функції тексту;

Вкажіть особливості мовлення та інтонації;

Опишіть можливу варіантність та імпровізацію;

Оцініть соціальний контекст.

Текст для аналізу: «Скочив зайчик на горбочок, стриб – у траву!

Хто за мною, стрибай також!»

Завдання 2 (2,5 балів):

Порівняйте коліскові та лічилки. Укажіть:

Основні відмінності у функціях і формах;

Схожість і відмінності у структурі та інтонаційних засобах;

(Приклади конкретних текстів подано у додатках)

Частина 3. Творче завдання (5 балів)

Завдання 3 (5 балів). Складіть власний варіант потішки або лічилки, орієнтуючись на вікову групу дітей 4–6 років. Укажіть:

Жанр і функцію;

Виконавців та їх ролі;

Рухи або інтонаційні особливості;

Коротко обґрунтуйте, чому ваш текст відповідає ознакам дитячого фольклору.

8. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСИПЛІНИ

Основна:

1. Довженок Г. В. Українські народні колискові пісні та забавлянки Київ: Наукова думка. 1984. С. 5–43.
2. Дунаєвська Л.Ф. М. Номис – видавець українських прислів'їв та приказок. Література. Фольклор. Проблеми поетики. Збірник наукових праць. Випуск 17. Київ: ВПЦ «Київський університет» 2003. С. 3 -10.
3. Канєвська О., Щербак С. Малі фольклорні жанри як форма вираження національного характеру. Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук. праць Кривий Ріг, 2014. Вип. 10. С. 172 – 181.
4. Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Українська пареміологія: навч. посіб. Кривий Ріг: КПІ ДВНЗ «КНУ», 2014. 349 с.
9. Марчун О.В. Жанрова параметризація дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет». 2019. 250 с.
10. Марчун О.В. Матеріали до вивчення дитячого фольклору: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет. 2010. 201 с.

Додаткова:

1. Aries E. Centuries of Childhood: A Social History of Family Life / Philippe Aries; trans. by Robert Baldick. – London: Random House USA Inc., 1962. – 447 p.
2. Cunningham H. Children and Childhood in Western Society Since 1500 / Hugh Cunningham. – New York : Longman, 1995. – 224 p.
3. Derrida J. Struktura, znak i gra w dyskursie nauk humanistycznych / Jacques Derrida // Język, dyskurs, społeczeństwo. Zwrot lingwistyczny w filozofii społecznej / Redakcja naukowa Lotar Rasiński. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – S. 80–94.

4. Gillen J. The Language of children / J. Gillen. – London and New York : Rourledge, 2003. 98 p.
5. Helmers H. Sprache und Humor des Kindes / H. Helmers. – Stuttgart : Wiss. Buchgesellschaft, 1971. – 195 s.
6. Piaget J. Das Weltbild des Kindes / J. Piaget. – Stuttgart: Klett-Cotta dtv, 1999. – 345 S.
7. Wierzbicka A. Semantic Primes and Universals / A. Wierzbicka. – Oxford: Oxford University Press, 1996. 500 p.
8. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення / Н. В. Гавриш. Київ: Редакції загальнопедагогічних газет, 2005. 128 с.
9. Грайворонська О. В. Мова дитячого фольклору. Структурний та прагматичний аспекти (Віршовані жанри). АКД. Харків, 2000. 16 с.
10. Грица С. Й. Трансмісія фольклорної традиції: етномузикологічні розвідки. Трнопіль.: Астон, 2002. 236 с.
11. Грица С. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті. Тернопіль : Астон, 2000. 228 с.
12. Дитинство і народна культура Слобожанщини: Матеріали / упоряд. В. М. Осадча. Харків: Регіон-Інформ, 2000. 152 с.
13. Довженок Г. В. Український дитячий фольклор (віршовані жанри). Київ: Наукова думка, 1981. 172 с.
14. Єрмоленко С. Я. Нариси з української словесності: стилістика та культура мови. Київ: Довіра, 1999. 431 с.
15. Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості. Київ, 1998. С. 529 – 560.
16. Іваницький А. Українська музична фольклористика. Київ, 1996.
17. Іваницький А. Українська народна музична творчість. Київ, 1990.
18. Кіліченко Л.М., Лещенко П.Я., Проценко М. Народнопоетична творчість для дітей / Українська дитяча література. Київ: Вища школа, 1979. С. 29-51.
19. Колесса Ф. Музикознавчі праці. Київ, 1970.
20. Колесса Ф. Фольклористичні праці. Київ, 1970.
21. Кулинич С.П. «Зловісні плями» в страшних оповіданнях дітей як культурний і психологічний архетип. *Література*.

- Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць.* Київ: «Київський університет», 2003. Вип. 14. С.62-67.
22. Кулинич С.П. Сучасний дитячий фольклор: семантичний, структурний, функціональний аспекти: дис. канд. філол. наук: 10.01.07 / Кулинич Сергій Петрович; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2005. 246 с.
 23. Сивачук Н. П. Українська народна поезія пестування. Київ: Науковий світ, 2002. 47 с.
 24. Сингаївський М. Ф. Материна пісня. Роздуми про українську колискову. Київ, 1992. 47 с.
 25. Український дитячий фольклор. Вступ, ст. В.Г. Бойка. Київ, 1962. 247 с.
 26. Яцків Л. О. Дитячі календарно-обрядові твори та поезія пестування. Київ, 1998. 16 с.

12. ДОДАТКИ

ТЕКСТИ КОЛИСКОВИХ ПІСЕНЬ ДЛЯ АНАЛІЗУ

Пішла киця по водицю
Та й упала у кирницю.
Біжит котичок ратувати,
За хвостичок витягати.
А хвостик урвався,
А котик злякався,
В кропивку сховався.
Вибіг на долину,
Виліз на калину,
А калина гнеться,
А котик сміється.
А калина ломиться,
Котик Богу молиться.
А-а-а-а!
Люлі- люлі,
Налетіли гулі...

*Записано від Бурлаки Марії Андріївни, 25.11.1932 р.н.
Національність – українка,
народилася в с. Пеньківка
Тільки почала ходити у школу,
як почалася війна, тому ніякої освіти і не здобула.
Із 14 років пішла на поле на роботу.
Усе життя працювала ланковою.
Текст записала Захарчук О. М. 12.08.2015 р.*

Ой на kota та й воркота,
На дитину та й дрімота,
Котик буде воркотати,
Дитинонька буде спати.

*Записано від Галушко Ганни Антонівни,
м. Полтава, 74 роки,
народилася в с. Двурічне Харківської області,
освіта – повна середня, професія – бухгалтер,
учасниця народного колективу «Джерела»
та Цатурян Каріни, м. Полтава, 15 років,
освіта – неповна середня, учасниця
народного колективу «Рапсодія».
Записала Волошина Анастасія 17.08.2015 р.*

Люлі, люлі, люлі
Налетіли гулі
Та сіли на люлю
Стали люлю колихать
Став синочок засинать.
А ви люлі не гудіть,
І Василька не будіть.

*Записано від Галушко Ганни Антонівни, м. Полтава,
74 роки,
народилася в с. Двурічне Харківської обл.,
освіта – повна середня, професія – бухгалтер,
учасниця народного колективу «Джерела».
Записала Волошина А. Ю. 17.08.2015 р.*

Гойда гойда гойдаша,
Де кобила, там лоша.
Де корова, там теля,
Спи коханеє маля.
А-а-а-а, а-а-а-а...

*Записано від Мартюк Катерини Яківни,
українки, 53 роки, с. Диканька, Полтавської обл.,
народилася в с. Поділ Великобагачанського р-ну
Полтавської обл., освіта вища,
бібліотекар за професією, зараз на пенсії.
Записала Волошина А. Ю. 18.08.2015 р.*

А-а-а, котки два.
Сірий, білий й обидва
Прсяться до хати,
Синочка колихати.
Ти котичку сірий
Позамітай сіни.
А ти другий, пелехатий
То ходи до хати
Синочка колихати.

*Записано від Тебенько Раїси Василівни, українка,
1957 р.н.
Народилася в с. Буца Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Закінчила Рівненський інститут культури,
спеціальність «Хормейстер».
Працює в с. Здовбиця хормейстром.
Записано в с. Здовбиця Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 15.07.2011 р.*

А-а, люечки!
Шовковії бильця,
Срібні колокольця,
Мальована колисочка,-
Засни, мала дитиночка!

*Записано від Сташенко Катерини Василівни,
03.02.1956 р.н,
Національність – українка,
народилася в с.Веприн Житомирської обл.
Працювала в колгоспі.
Записав Вдовиченко П. Л. 20.08.2011 р.*

Ой, спи, дитя, в колисоньці
Ой, спи, дитя, в колисоньці,
Як горошок в билиноньці.
Буде вітрець повівати
Та й горошком колихати.
Як горошок затуркоче,
А Галюня спатки схоче.
А горошок як загримить,
Галюнечку нашу приспить.

*Записано від Сташенко Катерини Василівни,
3.02.1956 р.н,
Національність – українка,
народилася с.Веприн Житомирської обл.,
працювала в колгоспі.
Записав Вдовиченко П. Л. 20.08.2011 р.*

Спало дитя, спати буде
Спало дитя, спати буде,
Йому мати сторож буде,
А сестричка до помочі
Та як удень, так і вночі
Щоб зростало маленятко,
Наше любе пташенятко,
Наша квітонька маленька
Наша зіронька ясненька.

*Записано від Сташенко Катерини Василівни,
03.02.1956 р.н,
Національність – українка,
народилася в с. Веприн Житомирської обл.
Працювала в колгоспі.
Записав Вдовиченко П. Л. 20.08.2011 р.*

Ой, котику, котику
Ой, котику, котику,
Мальований хвостик,
Не ходи кругом хати,
Не збуди нам дитяти.
Дитятко маленьке,
Спатки раденьке.
А-а-а.

*Записано від Сташенко Катерини Василів-
ни, 03.02.1956 р.н,
Національність – українка,
народилася в с. Веприн Житомирської обл.
Працювала в колгоспі.
Записав Вдовиченко П. Л. 20.08.2011 р.*

Ой ти, котик, коточок
Ой ти, котик, коточок,
Виїв бабин медочок
Та й сховався в куточок,
Тільки видно хвосточок
Та лапочки шматочок.

*Записано від Сташенко Катерини Василівни,
03.02.1956 р.н,
Національність – українка,
народилася в с. Веррин Житомирської обл.,
працювала в колгоспі.
Записав Вдовиченко П. Л. 20.08.2011 р.*

Ой ну-ну коту,
Не лізь на колоду,
Бо заб'єш головку,
Головка буде боліть,
Нікому буде пожаліть.

*Записано від Майфад Палагії Явдокимівни.
Національність – українка. 1932 р. н.,
народилася в с. Артюхівка Роменського р-ну,
Сумської облю., швея.
Записано у с. Артюхівка Гуменюк О. А. 05.07.2015 р.*

Коту, коту, коточок
Засни малий синочок.
Не засни, задрімай
Та нічого не думай.

*Записано від Сенник Лідії Іванівни, 1938 р.н.
Національність – українка,
Народилася у с. Чеберяки. Проживає в Андріяшівці,
доярка. Записано у с. Глинськ.
Гуменюк О. А. 09.07.2015 р.*

Люлі, люлі котки в дворі.
Сірі, білі обидва.
Їдїть до нас ночувати.
У нас хата теплесенька,
В нас дитина малесенька.
А-а-а-а-а.....

*Записано від Нудьги Марфи Олесіївни, 1934 р.н.
Національність – українка..
Народилася у м. Лебедині.
Середня освіта, медсестра.
Записано у с. Глинськ Гуменюк О. А. 09.07.2015 р.*

Котику сіренький,
Котику біленький,
Не ходи по хаті,
Не буди дитяти.
Мишка буде гратисьь,
Дитятко буде спати.

*Записано від Майфад Палагії Явдокимівни, 1932 р. н.
Національність – українка,
Народилася в с. Артюхівка
(Роменський р-н, Сумська обл.), швея.
Записано в с. Артюхівка Гуменюк О. А. 05.07.2015 р.*

ТЕКСТИ ЗАБАВЛЯНОК ДЛЯ АНАЛІЗУ

Два ведмеді, два ведмеді
Два ведмеді, два ведмеді,
Горох молотили.
Два півники, два півники
До млина носили.
Цап меле, цап меле,
Коза насипає.
А горобчик гарний хлопчик
На скрипочку грає.
А ворони, добрі жони,
Пішли танцювати.
Злетів крук, схопив друк
Пішов підганяти.

*Записано від Захарчук Броніслави Антонівни, яка народилася у с. Голинчинці Шаргородського р-ну 1930 р., сьогодні проживає разом із моєю сім'єю у с. Гавришівка Вінницького р-ну Вінницької обл. Закінчила 7 класів Голинчинецької загальноосвітньої школи, працювала вихователем, завучакою дитячого садка.
Записала Захарчук О. М. у с. Гавришівка – 04.07.2015 р.*

Сидить Василь на припічку
Сидить Василь на припічку,
Держить kota за ниточку.
Котик зубки роздуплив,
Та Василька укусив.
А дзусь, а дзусь, кошеня!
Не займайте, Василя!

*Записано від Галушко Ганни Антонівни, м. Полтава, 74 роки, народилася в с. Двурічне Харківської області, освіта – повна середня, професія – бухгалтер, учасниця народного колективу «Джерела».
Записала Волошина А. Ю. 17.08.2015 р.*

Я маленький хлопчик,
Виліз на стовпчик.
У дудочку граю,
Усіх звеселяю.

*Записано від Шатковської Віри Іванівни, 1946 р. н.,
Національність – українка, народилась
у с. Здовбиця, середня освіта, працювала
вихователькою у дитсадку.
Записано в с. Здовбиця Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 28.07.2011 р.*

Равлик, равлик,
Вистав рожкі,
Дам тобі сиру
На пирожкі.

*Записано від Сокола Ростислава Васильовича, 1937 р. н.,
Національність – українець, народився на хуторі
Гриновщина (знесено 1979 р.) Здолбунівського району
Рівненської області, закінчив сім років
Здовбицької школи. Працював трактористом.
Записано в с. Здовбиця Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 28.07.2011 р.*

Сидить Василь на припічку
Сидить Василь на припічку,
Держить kota за ниточку.
Котик зубки роздуплив,
Та Василька укусив.
А дзусь, а дзусь, кошеня!
Не займайте, Василя!

*Записано від Галушко Ганни Антонівни,
м. Полтава, 74 роки, народилася в с. Двурічне
Харківської області, освіта – повна середня,
професія – бухгалтер, учасниця народного
колективу «Джерела».
Записала Волошина А. Ю. 17.08.2015 р.*

Жив собі чоловік Ражка
Жив собі чоловік Ражка,
А на ньому сива симражка,
Штанці-портанці, кармазова шапочка.
Чи хороша моя казочка? Чи казать чи ні?
Жив собі чоловік Ражка...

*Записано від Хомич Марини Олександрівни, 1991 р. н.,
Національність – українка, народилась у с. Здовбиця
Здолбунівського р-ну Рівненської області.
Навчається у Львівському національному
університеті імені Івана Франка.
Записано у с. Здовбиця Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 13.07.2011 р.*

ТЕКСТИ УТІШОК ДЛЯ АНАЛІЗУ

Печу, печу хлібчик
Дітям на обідчик,
Більшому – більший,
Меншому – менший:
Шусть у піч! Шусть у піч!
Печу, печу хлібчик
Дітям на обідчик,
Печу тут, печу там –
Кому схочу, тому дам.

*Записано від Демченко Анни Іванівни, 1938 р. н.
народилася у с. Думинки Хмільницького р-ну.
Закінчила семирічну школу, Немирівське педагогічне
училище, Вінницький державний педагогічний уні-
верситет ім. М. Коцюбинського.
Усе життя працювала в Пеньківській ЗОШ
учителем молодших класів.
Записано Захарчук О. М. у с. Пеньківка, 11.08.2015 р.*

Куй-куй ножку
Куй-куй ножку
Поїдем в дорожку
Ковалю шукати
Ножку підкувати.

*(При цьому дитині вказівним пальцем
легенько стукають по ступні)*

*Записано від Веленець Валентини Данилівни, 1961 р. н.
Національність – українка, народилася в с. Уїзді
Здолбунівського р-ну Рівненської обл.
Закінчила Тернопільський медичний інститут,
факультет «Лікувальна справа».
Працює в амбулаторії с.Здовбиця лікарем
загальної практики.
Записано в с. Здовбиця Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 23.07.2011 р*

Тосі, тосі!
Тосі, тосі,
Свині в горосі,
Поросята в гречці,
А музика без язика
Їде на овечці.

*Записано від Красовського Романа Руслановича,
1992 р. н., Національність – українець, народився
у с. Здовбиця Здолбунівського р-ну Рівненської обл.
Навчається у Київському політехнічному інституті.
Записано в с. Здовбиця Здолбунівського р-ну
Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 25.07.2011 р.*

Сорока-ворона
Сорока-ворона
На припічку сиділа
Діткам кашку варила.
Цьому дам,
Цьому ні,
Цьому дульку.
Цьому дві,
А цьому шийку зламаю
І їсти не даю.

(Дитині вказівним пальцем легенько стукають по долоні. Дітки – це пальчики дитини, які показують, кого ворона годувала, а кого ні, доторкаються до пальчиків дитини, починаючи з мізинця).

*Записано від Веленець Валентини Данилівни, 1961 р. н.
Національність – українка, народилася в с. Уїздиці
Здолбунівського р-ну Рівненської обл.
Закінчила Тернопільський медичний інститут,
факультет «Лікувальна справа». Працює в амбула-
торії с. Здовбиця лікарем загальної практики.
Записано в с. Здовбиця Здолбунівського
р-ну Рівненської обл.
Записала О. Є. Нижник 23.07.2011 р.*

Сорока-ворона
Сорока-ворона на припічку сиділа,
Дітям кашку варила,
Ополоником мішала,
Діток годувала:
Цьому дам, цьому дам, цьому дам і цьому дам,
А цьому не дам!
Бо цей дров не рубав,
Води не носив,
В печі не палив.
Шуги, шуги, полетіли,
На головку сіли!

*Записано від Демченко Анни Іванівни, 1938 р. н.
народилася у с. Думинки Хмельницького р-ну.
Закінчила семирічну школу, Немирівське педагогічне
училище, Вінницький державний
педагогічний університет ім. М. Коцюбинського.
Усе життя працювала в Пеньківській ЗОШ
учителем молодших класів.
Записано Захарчук О. М. у с. Пеньківка, 11.08.2015 р.*

Лети, мишенько, в поле
– Лети, мишенько, в поле,
Бо тя котик догоне.
Як він тебе догоне,
То ніженьки обломе.
– Я ся kota не бою,
Бо я є собі в полю.
Ой летіла мишенька попід міст,
А я свою мишеньку хап за хвіст.

*Записано від Душко Галини Пилипівни, 1950 р. н.
Народилася у с. Волиця Лановецького р-ну
Тернопільської обл. Закінчила Тернопільський
кооперативний технікум.
Записала Костюк Ірина 2011 р.*

Ототушки-тутушки
(Погладжуючи тільки дитини, розводять ручки)
Отототушки-тутушки!
На котика потягушки,
А на Василька ростушки.
Ой тошки, тотошки!
Щоб підрости трошки.

*Записано від Бобчук Галини Петрівни, 1950 р. н.
Народилася у с.Краснолука Лановецького р-ну
Тернопільської обл. Закінчила семирічну школу.
Записала Костюк Ірина 2011 р.*

Купалися ластів'ята
(Співають під час купання)
Купалися ластів'ята
Та в чару-водиці,
Щоб були ми білотілі
Та ще й білолиці.
Купалися ластів'ята
Та в чару-водиці,
Щоб були ми чорноброві
Та ще й білолиці.
У любисточку купали,
Живу воду наливали,
Щоб здоров'я тіло мало,
Лиха-горенька не знало.

*Записано від Душко Галини Пилипівни, 1950 р. н.
Народилася у с.Волиця Лановецького р-ну
Тернопільської обл. Закінчила Тернопільський
кооперативний технікум.
Записала Костюк Ірина 2011 р.*

Навчальне видання

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ

КАФЕДРА ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

ОКСАНА МАРЧУН

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР

*Методичні рекомендації до курсу
«УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР»*

*для здобувачів освіти спеціальності В 11 Філологія
(за спеціалізаціями)*

*(В 11.09 Філологія (фольклористика) ОС «бакалавр»
ОПП «Фольклористика, українська мова і література
та іноземна мова»*

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 5,58.
Зам. 26-027

Видавець і виготовлювач ПП «Видавництво «Фенікс».
03067, м. Київ, вул. Грушецька, 13Б.
www.fenixprint.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК за № 271 від 07.12.2000 р.

